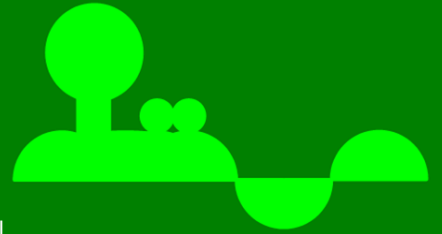

Nieuwsbrief

Landschapsbeheer Oss | September 2023 | Jaargang 25 | Nummer 95
Redactie | Braakstraat 46, 5345 XB Oss | 0412-642368 | redactie@landschapsbeheer-oss.nl

Contact

Landschapsbeheer Oss

Tolstraat 3
5342 NH Oss
I www.landschapsbeheer-oss.nl
E info@landschapsbeheer-oss.nl

Voorzitter

Harry Peters
T 06-53130585
E voorzitter@landschapsbeheer-oss.nl

Secretaris

Leo de Hoogt
T 06-52607320
E secretariaat@landschapsbeheer-oss.nl

Penningmeester

Jan Ploegmakers
T 0412-641500
E penningmeester@landschapsbeheer-oss.nl

Redactie, Werving & Vrijwilligerscontact

Dick Roza
T 0412-642368
E pr@landschapsbeheer-oss.nl

Redactie & Website

Richard Ceelen
T 06-54218521
E redactie@landschapsbeheer-oss.nl

Juridisch Adviseur

Maarten Furnée
T 0412-454204
E juridischadviseur@landschapsbeheer-oss.nl

Werkplaats Natuur, Landschap & Cultuurhistorie

Henk Smouter (Projectcoördinator)
T 06-54288252
E hs@werkplaatsnlc.nl

Coördinator Beheer

Tonnie van Hooff (Projectcoördinator)
T 06-37456820
E tvh@werkplaatsnlc.nl

Landerij VanTosse

E secretariaat@landschapsbeheer-oss.nl

Administratie

Henk van den Oever
T 0412-633443/06-22331836
E administratie@landschapsbeheer-oss.nl

De Stichting Landschapsbeheer Oss is gevestigd te Oss en ingeschreven bij KvK Oost-Brabant onder nummer 17105068 Rabobank Oss, NL94 RABO 0170 4198 94

Landschapsbeheer Oss

Inhoudsopgave

Voorwoord voorzitter	2
Ontwikkeling bloemrijke hooilandjes Tuinderij	2
Dit jaar geen cranberry's	3
Hopooft veelbelovend	3
Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)	4
The Animal Farmacy	5
Effe naar Geffe: voor ons groot "Fête de la Nature"	6
Terugblik en vooruitblik jubileumbijeenkomsten	6
Aanvulling op geschiedenis Herperduin	8
Kort Nieuws	14
Werkgroep Landschapsbeheer	23

Colofon

Nieuwsbrief Landschapsbeheer Oss

September 2023, jaargang 25, nummer 95, oplage 600.

Redactie

Richard Ceelen, Dick Roza, René van Dorst, Jan Oomen
Email: redactie@landschapsbeheer-oss.nl
Redactieadres: Braakstraat 46, 5345 XB Oss
Druk: Kluytmans Drukwinkel bv Oss

Kopij

De sluitingstermijn voor kopij voor de volgende nieuwsbrief is 1 december 2023.

Foto's voorpagina

Boven: nieuwe netten worden aangebracht in de eendenkooi in Macharen (foto: Anne-Marie Bollen)
Linksonder: de tuin in volle bloei (foto: Henk Smouter)
Rechtsonder: arboretum Geffen (foto: Anne-Marie Bollen)

Groene handjes in de lucht

Groene handjes in de lucht voor de Natuurwerkdag 2023! Samen met heel Nederland gaan we deze editie weer voor een mooi resultaat, doe jij mee?

Kom bij het Ossermeer snoeien, ontdek je eigen kracht tijdens het wilgen knotten, maai en hark bloemrijk grasland of bouw mee aan een brug.

En vooral, geniet van de frisse buitenlucht, leer nieuwe mensen kennen en ervaar hoe gezellig het is om samen iets te betekenen voor de natuur.

Meld je aan op de website www.natuurwerkdag.nl en kom op 4 november om 10:00u langs bij het Ossermeer!

Van harte welkom bij het lezen van deze natuurlijke Nieuwsbrief

Vijftientig seizoenen ontwikkelen, beheren en herstellen de vrijwilligers van Landschapsbeheer Oss delen van het inspirerende en ecologisch waardevolle Osse landschap. Samen, luisteren en bewegen zijn daarbij drie belangrijke pijlers.

Wat waren en zijn de krachten achter de organisatie na deze eerste 25 jaren?

Participerende overheid

- Bestuurlijke en ambtelijke ondersteuning tijdens de oprichting
- Provincie, Brabants Landschap, Natuurmonumenten en andere hebben, en dragen belangrijk bij aan, projecten en behandelen ons als volle partner.
- Gemeente Oss is onze belangrijkste opdrachtgever, fundament onder ons bestaan en daarmee medeverantwoordelijk voor o.a. de sociale aspecten, zoals:
  - mensen actief bewegen, met elkaar, naar buiten en elkaar inspirerend,
  - mensen uit hun isolement halen en mensen die het nodig hebben.

Participerende burgers

- Burgerinitiatief omzetten in woord en daad. Samen verbonden met ons Landschap en met elkaar. Open dagen, groepsrondleidingen en -activiteiten.

Algemeen

- Geen aannemer zijn, maar een vrijwilligersorganisatie, waar aandacht voor elkaar, bewegen en uit het sociaal isolement belangrijke pijlers zijn. Aandacht voor elkaar staat niet altijd gelijk aan efficiëntie in de uitvoering van een werk.
- Samenwerking met alle natuurorganisaties. Monitoring, uitwisseling, plannen en uitvoering.
- Continu opleidingen en aandacht voor veiligheid.
- Landerij VanTosse ontwikkeling en uitbreidingen.
- Open communicatie, transparantie en inzet voor mens en natuur. Samen, inspireren en verbinden.
- Uitmuntende projectleiders, werkleiders, commissies, vrijwilligers en bestuur.

Zijn er dan geen uitdagingen?

- Te ver doorschieten van regelgeving, handhaving en monitoring hierop.

- Vergelijking vrijwilligerskorps met professionele aannemers
- Zich terugtrekkende overheid, afvink cultuur en afstand tussen volksvertegenwoordiging en hun kiezers.
- Ik en NU, verdere individualisering in plaats van Wij en Straks, samen en verbinden!
- Vergrijzing versus verjonging.
- Grenzen aan bestuurbaarheid van de gestage groei.

Wat zijn mijn wensen voor de toekomst?

- Een overheid die bestuurlijk en ambtelijke ondersteuning geeft, participierend in bestuur en/of uitvoering.
- Doorgaande, gestage groei en verjonging door gehele organisatie.
- Samenwerking met natuurorganisaties intensiveren.
- Aanwas van bestuurlijke en uitvoerende managementkwaliteiten.
- Het sociale vangnet zijn wat we nu zijn en in deze context ook naar meer mogelijkheden kijken.

Met een trots gevoel heb ik bovenstaande ook verwoord tijdens de jubileumviering. Heel veel plezier bij het lezen van onze nieuwsbrief.

Met vriendelijke groet,
Harry Peters, voorzitter

Ontwikkeling bloemrijke hooilandjes Tuinderij

Enigszins dramatisch was de aanblik van de open veldjes in de voormalige heemtuin Cumberland, nu onze Tuinderij VanTosse, toen we deze in 2012 in beheer kregen. Een kale vlakte met als hoofdbegroeiing mos en een enkel grassprietje. Een van de oorzaken lag wel voor de hand: de ontelbare konijnen graasden alles kaal wat er nog wilde groeien. Een tweede oorzaak bleek de bodemgesteldheid. Een paar bodemmonsters gaven een pH lager dan 5, veel te zuur voor de meeste planten.

In een dergelijk geval kun je een aantal dingen doen: alles omploegen en inzaaien of via geleidelijke veranderingen de juiste ecologische omstandigheden proberen te creëren. Omploegen en inzaaien geeft doorgaans een snel resultaat te zien. Al gauw heb je een mooie bloemenwei, maar of deze zich door de jaren heen kan handhaven, is de vraag. Verstoring van de bodem door ploegen stimuleert bovendien de kieming van allerlei pionierssoorten die je eigenlijk liever niet wilt hebben.

Ik was daar dus geen voorstander van en heb er daarom voor gekozen om niets aan de bodemstructuur te veranderen, maar eerst die lage pH (oftewel hoge zuurgraad) aan te pakken door jaarlijks kalk te strooien.

In de eerste jaren gaf dit weinig zichtbaar resultaat, spontane vestiging van nieuwe plantensoorten is sowieso een proces van meerdere jaren. Geleidelijk zagen we wel een verandering, grassen breidden zich uit, maar bloemplanten vestigden zich toch met moeite, mede omdat de verstoring van de bodem door ploegen stimuleert bovendien de kieming van allerlei pionierssoorten die je eigenlijk liever niet wilt hebben. Pas rond 2018 zagen we grote veranderingen optreden. Konijnen waren rond die tijd gedecimeerd door rondgaande ziektes en bloemplanten kregen meer kans, ook doordat we regelmatig maaiden.

Inmiddels zijn we in een interessante fase van ontwikkeling aangekomen waarbij we al meerdere keren melding hebben kunnen maken van spontane vestiging van soorten die gedijen in voedselarme, neutraal tot kalkhoudende zandgronden.

Zo is dit jaar, in het voorjaar, de knolsteenbreek (*Saxifraga granulata*) massaal waargenomen en later in het jaar troffen we diverse exemplaren aan van het grasklokje (*Campanula rotundifolia*, dichtstbijzijnde bekende locatie de Hescheweg) en het rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*, kenmerkend voor het rivierengebied). Apart was ook de waarneming van de ruwe weegbree (*Plantago media*), ook een kalkminnende soort die in onze omgeving niet vaak wordt aangetroffen.

Links: ruige weegbree
Rechts: rapunzelklokje
(foto's: Henk Smouter)

Zo laten we ons elk seizoen weer verrassen. We zijn benieuwd naar volgend jaar en nee, de soorten worden niet ingezaaid!!!

Henk Smouter

Dit jaar geen cranberry's

Het is een beetje een overslaande langspeelplaat aan het worden, de slechte cranberryoogsten van de laatste jaren. Over de oorzaak hoeven we niet te gaan gissen, de droogte en hoge temperaturen op het moment dat de groei moet beginnen waren funest. Veel planten verbranden in de zon en begin juni zag het veld eruit alsof omploegen de beste optie was. Gelukkig hebben we ons niet laten verleiden, want de maanden die volgden waren uitzonderlijk nat en kijk: er vond een wonderbaarlijk herstel plaats. Zelfs de verbrande plekken begonnen weer dicht te groeien. Momenteel kunnen we met enig optimisme zeggen dat de vooruitzichten voor volgend jaar beter zijn. Het veld ziet er op veel plekken weer fris uit, enkele plekken met veel grasgroei daargelaten. Alleen: bloei is uitgebleven en dat betekent dus ook geen bessen.

Tot aan het eind van het jaar gaan we nu nog zoveel mogelijk ongewenste plantengroei verwijderen. Slechte stukken gaan we deels afplaggen en in het voorjaar opnieuw beplanten met stekken die we in de tuin gaan opkweken. Zo verwachten we het veld toch weer in goede conditie te krijgen. Op droge periodes gaan we volgend jaar beter anticiperen door een beter watergeefstelsel aan te leggen. Onze technische dienst is al volop aan het nadenken hoe we dat gaan aanpakken.

Henk Smouter

Leeg cranberryveld (foto: Jan Oomen)

Hopogst veelbelovend

Met dank aan de inspanningen van onze techneuten bij de aanleg van het nieuwe watergeefstelsel zijn de hopplanten dit jaar flink uitgegroeid. De dit voorjaar nieuw geplante soorten zijn nog wat iel, maar dat is normaal voor het eerste jaar. Gescheurde planten zijn weliswaar niet allemaal aangeslagen, maar toch is er nog voldoende resultaat.

Bij het uitkomen van deze Nieuwsbrief zijn we waarschijnlijk volop bezig met oogsten. De hop gaat, evenals vorig jaar weer naar brouwerij de Zon, in Schaijk.

Henk Smouter

Goede hopopbrengst dit jaar (foto: Jan Oomen)

Demonstratiebak voor cranberry's

Om te kijken of het mogelijk is om efficiënter met het beregeningswater om te gaan is er een experiment opgezet met een speciale demonstratiebak, gemaakt door de technische dienst van Landschapsbeheer Oss. In deze demonstratiebak worden cranberryplantjes met een automatisch ondergronds bevochtigingssysteem van water voorzien. Zo kunnen we onderzoeken of deze plantjes met minder water even goed groeien als planten die op de traditionele wijze van water voorzien worden. De bak staat op de VanTosse werf en wordt ook gebruikt om de bezoekers uitleg te geven.

Cranberryveld

Meer dan 10 jaar geleden is VanTosse gestart met het opzetten van een cranberryveld om deze cranberrybessen te verkopen aan bedrijven, zoals bakkers etc. Door de uitbundige groei van gras, onkruid en droogte hebben de cranberryplantjes dit jaar geen bessen gevormd. Om te voorkomen dat de planten volgend jaar weer geen vruchten vormen, wordt het terrein schoongemaakt door het gras en onkruid te verwijderen. Als de temperatuur boven de 26 graden komt of er een langere periode van droogte is, wordt de grond vochtig gehouden door middel van een 20-tal watersproeiers. Op het cranberryveld is ook nog geen netstroom aanwezig, waardoor we nog genoodzaakt zijn om met een minder milieuvriendelijke benzinepomp te werken, die daarnaast ook niet automatisch werkt, dus er zal altijd handmatig benzine bijgevoerd moeten worden om de pomp gestart. In de toekomst gaan we kijken of ook hier de beregening overgenomen kan worden door zonnepanelen en een elektrische beregeningspomp om de cranberryplantjes te beregenen en energieneutraal te maken.

Hopveld

Zo'n 10 jaar geleden is VanTosse gestart met het opzetten van een hopveld en verkoop van de hop voor de bierbrouwers. Dit veld moet gedurende de droge en warme dagen van water voorzien worden. Aangezien er op het hopveld geen netstroom aanwezig is, werd het beregenen met behulp van een benzinepomp van water voorzien. Via 800 meter druppel slang, met om de 30 cm een gaatje, druppelde er water op de hopplanten. Enige jaren terug is er de overstap gemaakt naar een groene en energiezuinige manier van water geven. De technische dienst heeft de benzinepomp vervangen door een elektrische pomp die werkt op 230 volt, daarom is het hopveld voorzien van twee zonnepanelen op een keet, die genoeg stroom opwekken om de elektrische pomp te laten draaien, dit gebeurt volautomatisch. Dankzij de vele inspanningen werkt het nu buitengewoon goed. Op deze manier draagt VanTosse ook zijn steentje bij aan de energietransitie. Met trots kunnen we zeggen dat het hopveld energieneutraal is.

Piet Geurts

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)

Wat is het?

Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie, dat van kracht is sinds 2023, introduceert een verschuiving naar een meer duurzaam en ecologisch landbouwmodel. Het legt de nadruk op milieumaatregelen, zoals vergroening van landbouwpraktijken, behoud van biodiversiteit en klimaatacties. Financiële steun wordt meer gekoppeld aan groene doelen, met de eco-regelingen als centraal element. Het GLB beoogt zo een gebalanceerde aanpak te bieden: het ondersteunen van landbouwers bij hun inzet voor duurzaamheid en tegelijkertijd voedselproductie en landelijke ontwikkeling waarborgen.

Goede doelstelling natuurlijk en deels bedacht om het oude systeem met allerlei subsidiemogelijkheden zoals toeslagrechten voor ondersteuning van landbouwactiviteiten te vervangen en tegelijkertijd dwingend in te zetten op een duurzamere landbouw.

Maar: hoe breng je zoiets nu in de praktijk? En hoe m(w)et je nu of doelstellingen gehaald worden? Noodzakelijk is natuurlijk het opzetten van een degelijk systeem van registratie van wat je allemaal aan het doet bent. En Nederland zou Nederland niet zijn als daartoe niet een uitermate gecompliceerd nieuw administratiesysteem voor in het leven is geroepen. Nu was je altijd al verplicht om als agrariër je activiteiten op te geven. Vroeger heette dat de Landbouwtelling (in de volksmond meitelling omdat je dit in mei moest aanleveren), later de Gecombineerde Opgave, waarin je opgave doet van de percelen die je in gebruik hebt, wat je daarop verbouwt, mestproductie en -gebruik, dieren die je houdt, etc. Praktijk is dat deze opgave door steeds veranderende regelgeving door de jaren

heen steeds gecompliceerder is geworden, maar doorgaans tot 2023 nog redelijk te overzien.

Met de invoering van het nieuwe GLB in 2023 is de Gecombineerde Opgave drastisch veranderd omdat je ook inspanningen moet verrichten (en beloond kan worden) voor landschapselementen op je bedrijf. Onder landschapselementen vallen houtige elementen (boomgroepen, geïsoleerde bomen, heggen en hagen, houtsingels, houtwallen en struwelen), waterelementen (waterlopen en watervlaktes) en overige elementen (o.m. natuurvriendelijke oevers, en ook schouwpaden). Landschapselementen zijn dus subsidiabel in het GLB en kunnen in aanmerking komen voor uitbetaling van de basispremie en voor de zogenaamde eco-premie.

Om hiervoor in aanmerking te komen moet je om te beginnen al die verschillende landschapselementen als aparte eenheid (perceel) in je perceelsregistratie invoeren, met alle voor dat landschapselement kenmerkende gegevens. Deze gigantische muur van veranderingen in registratie betekende dus een flinke administratieve tijdsinspanning. Ik wil jullie niet een klein voorbeeldje onthouden hoe er bepaald wordt of iets subsidiabel is of niet, zie de 'Minicursus begrijpend lezen' hieronder.

Ook de Landerij VanTosse is, als agrarische onderneming, verplicht om deze opgave te doen. En dan komt duidelijk (administratief gezien) de bedrijfsopzet van de Landerij VanTosse naar voren, met al zijn kleine percelen die omgeven zijn door allerlei landschapselementen (die we zelf hebben aangelegd). Hoe dan ook: in 2022 hadden we 32 percelen geregistreerd, in 2023 zijn dat er met de nieuwe registratiemethode 205 geworden.

Moraal van het verhaal is wel dat we na flink puzzelwerk waarschijnlijk beloond gaan worden met een basispremie en een aanvulling door de eco-regeling. Onze werkwijze (natuurkokers, gewaskeuze, toepassen groenbemesters, bedekt houden grond in de winter, landschapselementen rondom percelen) heeft naar verwachting (definitieve vaststelling in 2024) de kwalificatie "Goud" opgeleverd, oftewel de maximale bijdrage.

(Wel vraag ik me af of er nu agrariërs zijn, die gezien de rompslomp, maar besluiten landschapselementen op te ruimen).

Henk Smouter

Minicursus begrijpend lezen

Voorwaarden aangrenzende landschapselementen.

Een landschapselement kan met de korte of met de lange zijde aan landbouwoppervlakte liggen. Ook kan uw landschapselement aan landbouwoppervlakte of een landschapselement van iemand anders grenzen. De ligging van het aangrenzende landschapselement bepaalt hoeveel subsidie u kunt krijgen.

- Een landschapselement grenst met minimaal één van de lange zijdes aan landbouwoppervlakte. Of aan een ander subsidiabel landschapselement. Alleen dan telt uw landschapselement mee. Dit geldt alleen voor lijnvormige landschapselementen met een duidelijke korte en lange zijde. Vlakvormige landschapselementen zoals een poel of een bos zijn wel subsidiabel als alleen de korte zijde grenst aan landbouwgrond of een subsidiabel landschapselement.

- Loopt uw landschapselement langer door dan landbouwoppervlakte en/of een subsidiabel landschapselement? Dan telt alleen dat deel van het landschapselement mee dat naast landbouwoppervlakte of een ander landschapselement ligt. Dit geldt alleen voor lijnvormige landschapselementen. Voor vlakvormige landschapselementen zoals een poel of een bos geldt deze voorwaarde niet.

Voorbeelden

- Subsidiabel lijnvormig landschapselement (LE) grenst met lange zijde aan subsidiabel vlakvormig LE
- Subsidiabel lijnvormig landschapselement (LE) grenst met lange zijde aan een subsidiabel aangrenzend vlakvormig LE
- Vlakvormig subsidiabel landschapselement (LE) grenst met korte zijde aan landbouwgrond
- Vlakvormig landschapselement (LE) geheel subsidiabel. Ook dat deel dat verder doorloopt dan landbouwgrond of een aangrenzend subsidiabel LE
- Lijnvormig landschapselement (LE) alleen subsidiabel voor dat deel dat grenst aan landbouwgrond of een aangrenzend subsidiabel LE

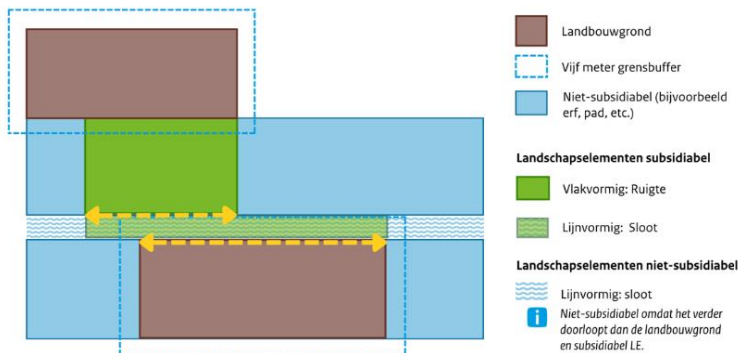
Deze laatste in beeld gebracht

Lijnvormige landschapselementen die doorlopen voorbij landbouwgrond of een subsidiabel landschapselement. Alleen dat deel van een lijnvormig landschapselement dat met de lange zijde aan landbouwgrond of een ander subsidiabel landschapselement grenst, is subsidiabel. De grensbuffer van 5 meter telt hier niet.

Ik hoop dat er iemand is die dit in één keer snapt.

Henk Smouter (bron: RVO)

↑ Lijnvormig landschapselement (LE) alleen subsidiabel voor dat deel dat grenst aan landbouwgrond of een aangrenzend subsidiabel LE.
↓ Voorbeeld

The Animal Pharmacy

Op zaterdag 22 juli heeft een groep van 15 vrijwilligers, waarvan 4 afkomstig van Landschapsbeheer Oss, samen met kunstenaars Stefan Cools en Sandra van den Beuken de nieuwe museumtuin van Museum Jan Cunen aangelegd. Deze tuin is een onderdeel van de tentoonstelling "The Animal Pharmacy", te vinden op de zolderdieping van het museum. Het was een geslaagde dag met een rondleiding door de tentoonstelling en een heerlijke lunch op het terras in het Jan Cunen park.

De vormgeving van de tuin is geïnspireerd op de traditionele kruidentuinen die we kennen van kloosters en buitenplaatsen. In deze tuin zijn diverse planten, struiken en kruiden aangeplant, keurig verdeeld over overzichtelijke perkjes en verbonden door schilderachtige paden. Elk van

deze groenplekken voorziet bezoekers van informatie over de medicinale werking van de planten. Opvallend is dat deze medicinale eigenschappen niet gericht zijn op mensen, maar op dieren. Dassen eten bijvoorbeeld daslook om hun darmkanaal te reinigen, padden gebruiken het blad van weegbree als tegengif bij spinnenbeten, terwijl de wortels van weegbree als medicijn dienen voor egels met longaandoeningen.

De fraai aangelegde apothekerstuin

Na afloop van de tentoonstelling zal Museum Jan Cunen de apothekerstuin blijven onderhouden en we zijn benieuwd welke diersoorten de komende jaren van deze bijzondere tuin gebruik zullen maken. Museum Jan Cunen wil graag alle vrijwilligers hartelijk bedanken voor hun inzet bij het aanplanten van deze prachtige tuin!

Lisette Aarnink

Weer nieuw Vogelvlucht project in voorbereiding!

Na het project Lithoijen in Vogelvlucht en het nu nog lopende project Oeverwal in Vogelvlucht voor de kernen Lith, Maren Kessel en t Wild is er inmiddels een positieve beschikking van de Provincie ontvangen voor een nieuw Vogelvlucht project, ditmaal voor de kern Ravenstein en omgeving. Ook de gemeente Oss participeert in dit project. Zoals ook bij de vorige projecten is de voorbereiding en de uitvoering van het project tot stand gekomen uit de samenwerking tussen bureau Orbis en Landschapsbeheer Oss.

Aandacht voor boerenerven buitengebied

Dit nieuwe Vogelvluchtproject wordt aangepakt in combinatie met het project ErvenPlus. Waar de Vogelvluchtprojecten vooral worden uitgevoerd in de bewoonde omgeving binnen dorpskernen heeft het project ErvenPlus een gelijksoortige opzet, maar is vooral gericht op boerenerven in het buitengebied. Brabants Landschap is de trekker van het ErvenPlus project. Zij doen het hele voorbereiding en Landschapsbeheer Oss doet ook hierbij de uitvoering. Voor beide projecten start binnenkort de publiciteitscampagne, waarna de potentiële deelnemers zich kunnen aanmelden voor deelname. Daarna volgt een zogenaamde erfscan om de aanvraag op locatie te toetsen aan de mogelijkheden om te komen tot een succesvol plan.

Tonnie van Hooff

Effe naar Geffe: voor ons groot "Fête de la Nature"

Traditioneel wordt op de eerste zondag van september de jaarmarkt Effe naar Geffe georganiseerd. De afgelopen drie edities hebben we hier steeds acte de présence gegeven. Het bestuur heeft er drie jaar geleden voor gekozen om met onze deelname aan de diverse kleine regionale marktjes en streekfairs te stoppen en al onze inzet te geven aan deze groots opgezette jaarmarkt in Geffen. Doel van onze deelname is vooral om ons als Landschapsbeheer Oss te promoten en om gelijktijdig op het door ons in te richten natuurplein op de markt aan overige natuurgroepen en organisaties ruimte te bieden om aan te sluiten.

Veel kramen ter beschikking

Ook dit jaar weer was de invulling van de ons ter beschikking gestelde ruimte geen probleem. Met maar liefst 25 kramen en los ingevulde ruimte hadden we het, al zeggen we het zelf, weer goed voor elkaar. Daarbij veel te danken aan de hulp en inzet van onze vrijwilligers bij het opbouwen op zaterdag en hun aanwezigheid als gastheer/gastvrouw op de markt zelf op de zondag.

Natuurplein

Ook dank aan de deelname en samenwerking met IVN-Oss. De landelijke IVN-organisatie roept elk jaar al haar verenigingen op om op de eerste zondag van september tot een "Fête de la Nature" te komen. De afdeling Oss geeft hier op ons natuurplein invulling aan. Op "ons" natuurplein waren, behalve Landschapsbeheer Oss, Landerij VanTosse en IVN-Oss, o.a. ook vertegenwoordigd de regionale werkgroep Vleermuizen, werkgroep Uilenbescherming, Weidevogelwerkgroep, zwerfafval educatie gemeente Oss en de MikMakkers, stichting Bos van Oss en Visit Brabant.

Tonnie van Hooff

Landschapsbeheer Oss was goed vertegenwoordigd (foto: Tonnie van Hooff)

Terugblik en vooruitblik jubileumbijeenkomsten

Inmiddels zitten we midden in ons 25ste jubeljaar en kunnen we terugzien op een geslaagde "inspiratiebijeenkomst" op 8 juni in Megen en kijken we uit naar een gezellig feest voor onze vrijwilligers op zaterdag 7 oktober.

Vooraf spannend was het met de invulling van de inspiratiebijeenkomst. Insteek was om onze netwerkorganisaties en "collega`s uit de natuur" kennis te laten nemen, enerzijds van onze trotse organisatie welke al 25 met heel veel vrijwilligers heel actief is in het Osse natuurbeheer, en anderzijds wilden we ook graag onze genodigden een portie inspiratie aanreiken over hoe verder met de natuur in de Osse omgeving.

Jaap Dirkmaat had daar in zijn inleiding wel een antwoord op, maak verbindingen in het Landschap, kom kijken in de Ooijpolder hoe we het met de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, in samenwerking met de lokale boeren en grondbezitters, daar hebben gedaan.

Aan inleider Ferenc van Damme hadden we gevraagd om in zijn lezing vooral in te gaan op communicatie en participatie. Op zijn geheel eigen wijze weet hij zijn gehoor in no time stil te krijgen met feiten die ertoe doen als je effectief wil communiceren. Ondanks dat zijn boek "Hoe dan" hier een antwoord op geeft is het tegendeel waar. Maak kennis met de feiten over hoe de mensheid tegenwoordig communiceert en vul voor jezelf in wat hiermee te doen. Mag ik je aanraden het boek "Hoe dan" te kopen, feest van herkenning! Behalve over communicatie ging Ferenc in het tweede deel van zijn lezing in op participatie. Beleidsmakers schrijven zich suf om participatie tot een succes te laten worden. Echter de feitelijke uitvoering van participatie is nog maar al te vaak een dingetje. Lopen wij soms ook tegenaan!

En last but zeker not least hadden we wethouder Warris uitgenodigd om een doorkijk te presenteren van wat we van de gemeente Oss in zijn komende wethoudersperiode mogen verwachten of waar in ieder geval aan gewerkt gaat worden. Heel fijn om te horen was daarbij dat de samenwerking van de gemeente met Landschapsbeheer Oss als waardevol gezien wordt en als zodanig zal blijven doorgaan.

Rest me nog om dank uit te spreken aan de zeer prettige verzorging van onze bijeenkomst door de leiding en medewerkers van Acropolis in Megen. Aanrader voor als je iets te vieren hebt!

Tonnie van Hooff

Drie nieuwe spandoeken

Deze spandoeken willen we in de toekomst inzetten voor PR-doeleinden:

- Een spandoek voor Landschapsbeheer Oss;
- Een spandoek voor Landerij VanTosse;
- Een spandoek voor Dieren in de Natuur.

Het ontwerp is van Frans Heeren.
Geproduceerd door drukkerij Jonneke uit Lith.

De doeken hebben een afmeting van 1,70 x 3,40 meter en zijn weersbestendig. Onze technische dienst gaat er nog een handig demontabel frame voor maken.

Tonnie van Hooff

Spandoek voor Landschapsbeheer Oss

Spandoek voor Landerij VanTosse

Spandoek voor Dieren in de Natuur

Kist met steentjes

Wil je lekker buiten zijn in een rustige omgeving, heb je behoefte aan verstilling of inzicht?

Kom dan naar het labyrint in het natuurpark Lithoijen. Het labyrint is uitgebreid met een mooie kist, waar steentjes in bewaard worden.

Voor je het labyrint gaat lopen neem je een steentje uit de kist. Dit steentje staat symbool voor je gedachte, intentie of wens.

Loop het labyrint en neem op de heenweg je gedachte, intentie of wens mee tot je bij de kleine eikenboom bent. Daar leg je het steentje in het midden bij de boom. Laat daar je gedachte, intentie of wens los en loop het labyrint weer uit.

Het is fijn om te ervaren dat het lopen van het labyrint je rust, inzicht en kalmte kan brengen.

Geniet ervan!

Thea

Dronepiloten helpen bij ons maaibeheer

Foto van de Meerdijk met daarop de vogelkijkhut, opgenomen door dronepiloten Bert van Perlo en Eef Ebing. De dronefoto's worden door ons gebruikt om de maaipatronen voor ons maaibeheer te kunnen sturen.

Aanvulling op geschiedenis Herperduin

In onze Nieuwsbrief van maart 2023, nummer 93, stond een artikel van Henk Buijks over de geschiedenis van Herperduin. Dat kreeg het bestuur van de Heemkundekring Land van Ravenstein onder ogen en vervolgens kwam de vraag of het artikel ook in hun periodiek "Tussen Maas en Erfdijk" mocht verschijnen. Henk Buijks stemde daarmee in en kon toen ook enkele mooie onderzoeksresultaten van na maart meenemen. Die completeerden het verhaal over Herperduin van na 1950. Vandaar dat we deze aanvulling graag publiceren in deze Nieuwsbrief.

Maupertuus

Enkele jaren na de oorlog, op 16 november 1950, maakte streekkrant Het Huisgezin de balans op van de Brabantse bebossingsprojecten: de gemeente Schaijk kwam tot 546, en de inmiddels voormalige gemeente Herpen tot 387 hectaren. Vrijwel heel Herperduin was begroeid met bos. Zeker de eerste naoorlogse generaties kennen het dus niet anders dan als een voor recreatie aantrekkelijk bosgebied met zandheuvels en vennen. Maar verkenner, welpen en gidsen struinden er eerder rond dan recreanten. Dat had alles te maken met de inzet van kapelaan Slegers van de Osse parochie Maria Onbevlekt Ontvangen (M.O.O.), die in september 1945 geestelijk adviseur werd van de katholieke jeugdbeweging in de regio Oss. Binnen twee jaar beschikte deze organisatie over een buitenterrein in Herperduin met een blokhut, Maupertuus genaamd. Het benodigde geld werd begin juli 1947 bijeengebracht door middel van een drukbezochte fancy-fair in het Osse Bondsgebouw, de Fancy-fair District Oss (Fafadios). Op 13 juli 1947 kon Maupertuus officieel worden geopend.

Sjouwen met boomtakken bij de blokhut van Maupertuus in juli 1947. Foto: Daan Scholte. Collectie Stadsarchief Oss.

De naam Herperduin

Inmiddels zijn we in ons verhaal over het natuurgebied nabij Herpen gevorderd tot circa 1950. Regelmatig kwam u in de tekst over de jaren daarvoor de naam Herperduin tegen, ofschoon het gebied toen vrijwel zeker niet zo werd genoemd. Want pas in 1954 dook deze benaming op. In augustus van dat jaar was er sprake van een nog te realiseren recreatiecentrum in de bossen bij Herpen, een project van de NV Levensverzekering Maatschappij Nillmij. Enkele maanden later, in december, konden geïnteresseerde Herpenaren kennis nemen van de plannen. Zij moesten dan wel naar het parochiehuus. Op de begane grond was een expositie van Maatschappelijk Werk ingericht. Maar wie de moeite nam om de trap op te lopen naar

het dokterskamertje, kwam dankzij de gemeente Ravenstein meer te weten over het project van Nillmij: "In de bossen van Herpen zal in 1955 een vakantiecentrum worden ingericht, dat daar geheel in tekening aanschouwelijk wordt voorgesteld. Het zal omvatten; hoofdgebouw, speelloods, zelfbedieningswinkel, sportterrein, parkeerterreinen en bungalows. Het zal de naam "Herperduin" ontvangen."

Op zaterdag 5 mei 1956 werd Herperduin officieel geopend. De N.V. Buka (Bungalow- en Kampbedrijven), dochteronderneming van de Nillmij, zou het vakantiecentrum gaan exploiteren. Burgemeester Hoefnagel van Ravenstein liet er in zijn toespraak geen twijfel over bestaan dat Herperduin kansen bood: "Men is zich bewust dat door dit bedrijf deze streek meer bekendheid zal gaan genieten, wat consequenties met zich me zal brengen. Er zal een bescheiden vereniging voor vreemdelingenverkeer – een streek V.V.V. is te Oss reeds in oprichting – moeten komen. De gemeente zal aandacht dienen te besteden aan wandel- en rijwielpaden, aan verfraaiing van haar bossen en uiterlijk betere verzorging van de bewoonde gedeelten. Van particuliere zijde zal meer begrip moeten worden getoond voor uitgebreidere accommodatie en service." Harmonie OBK uit Ravenstein mocht de feestelijke opening van Herperduin opluisteren.

Vluchtelingen uit Hongarije

In de zomer van 1956 kwamen de eerste recreanten en vakantiegangers naar Herperduin. Toen kon niemand bevroeden, ook de N.V. Buka niet, dat enkele maanden later, op 23 oktober, de wereld zou worden opgeschrikt door de Hongaarse Opstand tegen het stalinistische bewind in hun land. Russische troepen sloegen in november de opstand neer, ten koste van enkele duizenden doden, de meesten aan Hongaarse kant. Ruim 200.000 Hongaren ontvluchtten hun land en honderden van hen arriveerden per trein in Utrecht. De Volkskrant van 14 november meldde dat zij van daaruit in Eerbeek en Elspeet, maar ook in Oisterwijk en Herpen werden ondergebracht. "Het recreatieoord van de Nill Mij "Herperduin" (...) ontvangt 75 ontheemden. Het zijn gezinnen van 4 tot 6 personen. Deze krijgen verblijf in de 14 prachtig geoutilleerde bungalows, die voor gezinsleven uitstekend geschikt zijn. Het café-restaurant van het oord zal als gemeenschappelijke eetzaal fungeren. Men heeft het plan dit vluchtelingencentrum met zelfbedieningswinkel uit te rusten. Personeel van Herperduin is met de voorbereidingen volop aan de gang." Bijna 70 jaar later voelt het wrang, te moeten constateren dat de geschiedenis zich inmiddels herhaalt ten koste van Oekraïne, en dat er blijkbaar weinig tot niets is geleerd van de lessen van het verleden. Zeker in Hongarije, waar een autoritaire president ongehinderd door binnenlandse opposanten de kant van Poetin kon kiezen.

Het Parool van 15 november 1956

Maar tegelijkertijd komt bij mij de vraag op of het recente gebeuren in Oekraïne in Herpen en directe omgeving nog herinneringen heeft opgeroepen aan de komst van de Hongaarse vluchtelingen naar Herperduin.

Herperduin na 2000: pnieuw transformatie

Al enige decennia geleden is men gaan inzien dat in natuurgebieden meer te zien en te beleven moet zijn dan grootschalige productiebossen met merendeels naaldhout. Zo kwam op tal van plaatsen in Nederland na het rooien van delen van deze bossen de heide weer terug, ook midden in de Maashorst. In 2006 startte de gemeente Oss, waarvan de voormalige gemeente Ravenstein sinds 2003 deel uitmaakt, ook een bosvormings-project in Herperduin. Het leidde in Herpen tot felle protesten, vooral vanwege onvoldoende communicatie vooraf en de als gevolg van de werkzaamheden ontstane chaos van gerooide bomen achteraf. Inmiddels is onder andere nabij het Ganzenven de heide weer terug van weg geweest, en het moet gezegd: dat ziet er elke nazomer weer prachtig uit! En de heide heeft hier de oudste rechten, toch?

Henk Buijks

De Oude Perenboom

Op de drempel van de herfst begint het er weer anders uit te zien: de hoog opgegroeide planten gaan hun zaden maken om te zorgen voor het volgende jaar. Maar de herfstbloeiërs doen nog hun best om de zaak op te fleuren. Van het fruit is bij de jonge aanplant nog weinig oogst te verwachten. Al hebben we deze zomer wel van de aalbesen kunnen snoepen en ook een enkele framboos kon geplukt worden. Hier en daar zien we ook een klein appeltje of peertje; ga maar eens op zoek.

Anders zal dat zijn bij de oude perenboom. Die heeft volop in bloei gestaan en er hangt weer veel fruit aan te rijpen. Belangrijk is, om deze stoofpeer niet te plukken, maar te wachten tot hij er vanzelf uit valt: dan is het moment om te oogsten. Raap de peren op en stoof ze voor een lekker maaltje. Aan ons om ervoor te zorgen, dat de gevallen peren ook te vinden zijn! Hiertoe zal er wel gemaaid moeten worden onder de boom.

Maaien moeten we trouwens toch, maar dat doen we als de meeste planten hun zaden hebben kunnen maken. Bij het maaien krijgen we hulp van Landschapsbeheer, die ook de kleine paadjes voor ons open houden. Het maaisel voeren we dan af naar de composthoop, om de grond schraal te houden. Te veel voedingsstoffen zouden de mooie bloemen wel eens kunnen verjagen doordat andere groeiers, vooral gras, dan de overhand krijgt. Dat is niet

de bedoeling: de bloemen hebben we nodig voor de bijen, die de bomen moeten bestuiven.

Nu we het toch over de bijen hebben: hebben jullie de mooie bijenhuisjes gezien, die we hebben gekregen? Gemaakt door de mensen in de dagopvang; bedankt! Zelf hebben we nog op een plek een muurtje gebouwd voor nestgelegenheid en op twee plekken wat leem op de grond aangebracht. Dat schijnt voor bijen ook aantrekkelijk te zijn als nestplaats. We zijn benieuwd wat er van al deze plekken bewoond gaat worden.

Elke tweede zaterdag steken we in de ochtend de handen uit de mouwen om de werkzaamheden te doen, die aan de beurt zijn. Wil je ook meedoen? Kom dan gewoon langs, of neem contact op via de e-mail.

We zijn trouwens ook blij met de vele bezoekers van de tuin: gewoon even het rondje lopen of op een boomstam of bankje genieten van de rust en de mooie omgeving, dat doet je immers goed! Verwonder je over al het moois wat de natuur je hier te bieden heeft. "Mag mijn kleinzoon een paar bloemen plukken?" vroeg een oma laatst. Dat mag, zolang er maar genoeg over blijven.

De vrijwilligers van De Oude Perenboom
fruitpluktuin.ussen@gmail.com

Plannen Meanderende Maas ter inzage, kom naar inloopbijeenkomst

Tot en met 27 september 2023 liggen de plannen voor de dijkversterking, rivierverruiming en gebiedsontwikkeling van het project Meanderende Maas ter inzage. Na een intensief proces met de omgeving, waarin de plannen tot stand zijn gekomen, liggen de ontwerp besluiten nu ter inzage op de website.

Blijf op de hoogte van het laatste nieuws over het project Meanderende Maas door je aan te melden voor de digitale nieuwsbrief. Dit kan ook op de website.

Stukken ter inzage: www.meanderendemaas.nl/terinzage
 Aanmelden: www.meanderendemaas.nl

A. van Leuken
06-54650884
LOON & GRONDVERZET LITHOIJEN

Silenesoorten

Het is 20 mei bij het schrijven van dit artikel en zachtjes-aan begint het lenteweer te worden. Eindelijk! Na al die regen van de laatste maanden groeit het onkruid goed, maar de gezaaide gewassen moeten nog op gang komen. Bijna alles is gepoot en/of gezaaid.

In de natuur bloeit er nu al best veel. Vorige keer schreef ik over de knolsteenbreek die plotseling is verschenen in onze Tuin VanTosse. Deze keer ga ik het hebben over soorten uit de anjerfamilie die de wetenschappelijke naam dragen Caryophyllaceae. Hieronder vallen meerdere soorten zoals: muursoorten, hoornbloemen, anjersoorten en silenesoorten.

Verschillende silensesoorten

Over de laatste soort wil ik het nu hebben: de silenes. De meest bekende is de dagkoekoeksbloem *Silene dioica* (foto 1). Dioica betekent "tweehuizig". Dat betekent dat er mannelijke bloemen zijn en ook vrouwelijke. De vrouwelijke hebben een dikkere "buik" onder de roze kroonbladen. Daarin rijpen de zaden. Logisch toch!! De mannelijke plant is slanker onder de kroonbladen. Die hebben een sterk gereduceerd vruchtbeginsel. Er bestaat ook nog de avondkoekoeksbloem *Silene latifolia*, die witte kroonbladen heeft (foto 2). Zelfs in onze Tuin VanTosse groeit en bloeit hij elk jaar. De nachtsilene *Silene nutans* zul je hier niet gauw tegenkomen. Die is ook wit en wat slanker van vorm. Deze bloeit 's avonds en 's nachts en geurt erg. Die ken ik meer van de bergen en kalkrijke gebieden. De Echte koekoeksbloem *Silene flos-cuculi* kennen we ook allemaal (foto 3). Deze heeft gespleten kroonbladen en is meestal roze, maar kan wel eens wat lichter van kleur zijn. Die groeit graag op wat natter terrein en op matig voedselrijke grond in graslanden, vooral op veengrond en duinvalleien.

Langs de weg naar Geffen (Heesterseweg) zijn een jaar of vijf geleden ook wilde planten uitgezaaid. Niet alles heeft het overleefd, maar toen ik er gisteren langs fietste heb ik twee soorten kunnen scoren die er nog steeds volop staan: de blaassilene *Silene vulgaris* (foto 4) en de kegelsilene *Silene conica* (foto 5).

Verder heb ik een paar jaren geleden ook nog de Franse silene *Silene gallica* (foto 6) gevonden in de berm in de Piekenhoef. Die is heel fijntjes gebouwd maar wel mooi.

Naamgeving

Men dacht vroeger dat de bloemen van deze plant zich alleen overdag openden, maar zoals we gezien hebben is er ook een avond- en nachtkoekoeksbloem. Waarom koekoeksbloem? Ze bloeiden in de tijd dat de koekoek terugkeerde uit zuidelijker streken. Maar ook dacht men dat de koekoek de plant bezocht en erop spuugde. In werkelijkheid zit er vaak schuim van de schuimcicade of spuugbeestje in de bladoksels, die op deze plant leeft. Dat beestje blaast luchtballen in zijn eigen afscheidingen en woont erin, goed verborgen voor aanvallers.

Misschien kennen jullie ook wel het bekende prikneusje *Silene coronaria* (foto 7) uit je eigen of andermans tuin. Ook die hoort bij deze familie maar is een echte tuinplant die de hele zomer bloeit.

Deze komt voor in het dieproze en in een witte variant.

Volgende keer over de spontaan opgekomen anjers in de Tuin VanTosse en nog een paar andere bloemen.

Maria Michiels

Foto 1: *Silene dioica*

Foto 2: *Silene latifolia*

Foto 3: *Silene flos-cuculi*

Foto 4: *Silene vulgaris*

Foto 5: *Silene conica*

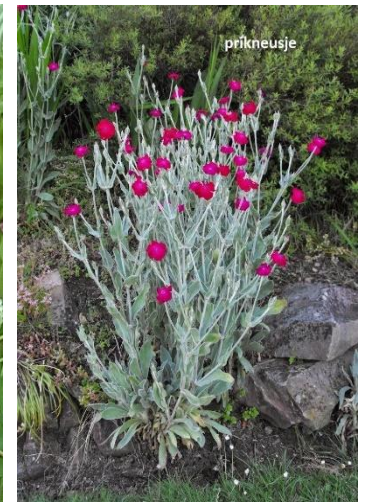

Foto 7: *Silene coronaria*

Foto 6: *Silene gallica*

De Vorst van Oss & Tijdgenoten

Reis terug in de tijd en ontdek de fascinerende wereld van de vroege ijzertijd. Museum Jan Cunen presenteert de allereerste overzichtstentoonstelling van de rijkste graven uit de ijzertijd (800-500 v.Chr.), inclusief de iconische Vorst van Oss. Een unieke kans om tien elitegraven bij elkaar te zien. Ze vertellen het verhaal over begrafenisrituelen van de lokale elites, maar ook over hun leven en dat van hun tijdgenoten. Prikkelende, hedendaagse kunst voorziet de tentoonstelling van een extra betekenislaag en toont hoe de erfenis van de vorsten nog steeds actueel is. De Vorst van Oss: de 'naam' prikkelt al zo'n 100 jaar de fantasie. De imposante grafheuvel waarin zijn bronzen urn werd bijgezet had een doorsnede van maar liefst 53 meter! Dat duidt op een belangrijke functie binnen zijn gemeenschap. Hetzelfde geldt voor zijn tijdgenoten: de 'vorsten' van Horst, Baarlo, Meerlo, Rhenen, Wijchen, Slabroek, Haps en Zevenbergen.

Ondanks de grote sprong in tijd, komen we via hun graven heel dicht bij deze personen en hun levens. We zien hun bezittingen, die netjes zijn geordend en in een urn geplaatst, of juist vernietigd, door ze te verbranden of rond te buigen. Scheermessen en een pincet laten zien dat de elite veel waarde hechtte aan persoonlijke verzorging. Zo dragen al deze objecten bij aan een frisse kijk op de ijzertijd, die boeiender en rijker blijkt dan lange tijd is gedacht. En dat is niet alles. De tentoonstelling biedt ook ruimte voor verhalen en anekdotes over de reis die de objecten na hun vondst hebben afgelegd. Van het Vorstengraf van Oss, dat via onderzoek nog steeds nieuwe kennis oplevert, tot de urn van Baarlo, die tien jaar lang dienstdeed als bloempot in het interieur van de vinder. Het toont nog maar eens het belang van gedegen archeologisch onderzoek; kennis over het verleden gaat gemakkelijk verloren en opgraven kun je maar één keer goed doen.

Via het tentoonstellingsontwerp kruip je in de huid van de archeoloog en kijk je mee op de vindplek. Kijk je omhoog, ben je weer in het nu, waar hedendaagse kunstenaars – ónze tijdgenoten – de verhalen en thema's voorzien van een actuele spiegel. Bijvoorbeeld door zelf sporen te verzamelen en deze als uitgangspunt te nemen voor eigen werk (Chaim van Luit) of door uiting te geven aan hoe een vorstengraf anno nu eruit zou kunnen zien (David Bade). Op deze manier wordt de kloof in tijd overbrugd en komen de vorsten van weleer tot leven.

De tentoonstelling is de eerste in de reeks tentoonstellingen van het project Onder ons van het Rijksmuseum van Oudheden in samenwerking met tien Nederlandse musea. Het doel van Onder ons is om zoveel mogelijk mensen in Nederland de kans te geven deze rijkscollectie in hun eigen regio te bewonderen.

Landschapsbelang Maasdonk

Het is 2003 en drie mensen die vrijwilligerswerk verrichten bij Stichting Landschapsbeheer Oss komen tot de conclusie, dat er in de gemeente Maasdonk maar bar weinig natuur aanwezig is. Zij komen met het idee om dat te veranderen en Stichting Landschapsbelang Maasdonk is geboren.

Mensen van eerste uur

Gerard Gerrits (Geffen), Martien van Niftrik (Vinkel) en Fons Sommers (Nuland) zijn de pioniers die het eerste bestuur van de gloednieuwe stichting vormen, respectievelijk als voorzitter, penningmeester en secretaris. Het heeft de eerste jaren heel wat kruim gekost om in overleg met gemeente en andere instellingen voor elkaar te krijgen dat er ook in het Maasdonkse sprake was van natuurontwikkeling en natuurbehoud.

Mooie natuurgebiedjes zijn resultaat

Na 20 jaar overleg en noeste arbeid heeft dat geresulteerd in een aantal mooie natuurgebiedjes in de kernen van de voormalige gemeente Maasdonk, zoals het gebied rondom molen Zeldenrust, het Arboretum, het Zwarte Veld met vleermuizenkelder, de oeverwaluwand aan de Geffense Plas en het Ivo van Dintherpad in Geffen, de Polderkerk, de Heuvelstraat en de Nulandse Papendijk met bijenhotel in Nuland en de Ruitersdam, het gebied rondom molen De Zwaan met bijenhotel, het Kerkdèkske met poelen en vleermuizenkelder en het gebied aan De Rekken in Vinkel. Het genoemde drietal is inmiddels uitgegroeid tot een kleine dertig enthousiaste vrijwilligers die, het broed- en zomerseizoen daargelaten, tweemaal per maand een ochtend actief zijn in herstel en onderhoud van natuur en landschap. Om e.a. te kunnen realiseren werken we regelmatig samen met Stichting Landschapsbeheer Oss.

Fotoboek n.a.v. 20-jarig jubileum

17 juni was de jaarafsluiting van seizoen 2022-2023. Na een mooie fietstocht en een historische wandeling over landgoed Haanwijk in Sint-Michiëlsgestel, georganiseerd door Rob Boumans en Rien van Nistelrooij, hebben we dit seizoen feestelijk afgesloten met een hapje en een drankje thuis bij Rina en Jan Glaudemans in Vinkel. Hier hebben de drie grondleggers van Stichting Landschapsbelang Maasdonk, Gerard Gerrits, Martien van Niftrik en Fons Sommers, de eerste exemplaren ontvangen van het fotoboek dat is gemaakt t.g.v. het 20-jarig jubileum.

Jan Glaudemans

De drie grondleggers van Stichting Landschapsbelang Maasdonk

100 jaar Karmelpastoraat in Oss

Viert Landschapsbeheer Oss dit jaar haar 25-jarig bestaan, het Karmelpastoraat in Oss, dat verbonden is met de Titus Brandsma Parochie en de Jozefkerk aan de Oude Molenstraat, bestaat dit jaar een eeuw! Het Karmel heeft honderd jaar onder eigen verantwoordelijkheid en op eigen wijze het parochiepastoraat behartigd. Daarmee bracht ze verbreding, verdieping en vernieuwing in het pastoraat.

Spoor getrokken door Osse samenleving

Ter gelegenheid van dat jubileum werd een, met fraaie bloemenfoto's verlicht, herdenkingsboekje uitgebracht, bestaande uit een bloemlezing van ervaringsverhalen van vele parochieleden, waaronder ook onze vrijwilliger Johan Juurlink, die met een aantal van onze collega-vrijwilligers (o.a. Maria Michiels, Diny Tebarts en Emmy Simons) tot de parochie behoort. De karmelieten hebben 100 jaar een spoor getrokken door de Osse samenleving op het gebied van onderwijs, sport, cultuur, wetenschap en het maatschappelijke leven (ook politiek). Ze zorgden regelmatig voor reuring in onze stad. Maar óók het bedrijfsleven in Oss had hun belangstelling. De eerste handeling, die de Ossenaren destijds goed zal hebben gedaan, was de oprichting van het Carmelcollege in Villa Josina in 1923, waarvan de in 2022 heiligverklarde Titus Brandsma secretaris was. Het Carmelcollege werd later het Titus Brandsma College (TBL). Tot ver in de jaren zeventig gaven de paters er nog les! De sfeer op de school werd vaak bepaald door de karmelieten. De tweede belangrijke daad was de restauratie van het Willibrordusputje in 1926. Daarbij was toenmalig gemeentesecretaris Jan Cunen, die zijn naam gaf aan ons huidige museum, ook betrokken.

Veel activiteiten bij Titus Brandsma Parochie

En waar Titus Brandsma zelf de openbare bibliotheek in Oss heeft opgericht, was het óók een karmeliet die de filmliga in het leven riep. Maar ook het huidige Verduhuis, de Wereldwinkel en de Titus Brandsma scoutinggroep, zijn geesteskinderen van de karmelieten. Veel paters waren ook aalmoezenier bij de verkenners! En de politieke keuze, bijvoorbeeld om regionale woonwagenvakanties tegen de zin van de kampers te hergroeperen in kleine kampjes, werd kritisch gevolgd door karmelieten. Er zijn op dit moment nog vele activiteiten in en bij de in 1968 geopende Sint Jozefkerk van de Titus Brandsma Parochie. We noemen de kerkkoren, maar vooral ook de vijf "Open Podia", waarbij 5 x per jaar op een zondag een "uitvoerend gezelschap" optreedt. Dat brengt bij ons in gedachte de ludiek en educatief uitgevoerde klassieke concerten die MSD de parochie en de Osse bevolking jaren geleden aanbood. Helaas worden die concerten niet meer door MSD geprogrammeerd.

Alternatieve Kruisweg in De Stelt

Het kerkgebouw zelf is zeer milieuvriendelijk ingericht, heeft 65 zonnepanelen en de gehele verlichting bestaat uit ledlampen. Daarom kreeg het in 2012 het stempel Trade Fair van de gemeente Oss. De kerk organiseert regelmatig zelf Trade Fairs in en bij het kerkgebouw op zondag. Op zondag 22 oktober is het weer zover, dus noteer dat alvast in uw agenda! Rondom de kerk is een zeer fraaie, door

vrijwilligers onderhouden, tuin met schitterende bloemen en planten. De foto's in het herdenkingsboekje laten dat zien. Uniek is dat De Titus Brandsma Parochie vorig jaar, samen met de (Hervormde) Paaskerk en Landschapsbeheer Oss en onder toezicht van Brabant Cultureel en de Gemeente Oss een alternatieve culturele kruisweg onder de naam "Boshaltes" verzorgde in het bosgebied De Stelt rondom Landerij VanTosse in de periode van 2 maart 2022 (Aswoensdag) tot en met Tweede Paasdag 18 april. Veertien regionale kunstenaars en vijf dichters beeldden daar de kruisweg uit in beeld en woord. (Van deze alternatieve kruisweg is overigens niets meer terug te zien in het bos.) Er werd vorig jaar een speciaal routeboekje uitgegeven, dat voor vier euro te koop was bij boekhandel Derijks in Oss, bij K 26 in Oss en bij Landerij VanTosse. Een artikel over de alternatieve kruisweg stond op pagina 6 van de nieuwsbrief van maart 2022.

Dick Roza

25-jarig Jubileum Landschapsbeheer Oss groots in Brabants Dagblad

Het feit dat er in het 25-jarig bestaan van Landschapsbeheer Oss al een tweetal dikke ordners met krantenartikelen uit het Brabants Dagblad zijn gevuld over onze werkzaamheden en onze vrijwilligers in de Osse regio, werd op dinsdag 24 mei met een groot artikel van twee pagina's van journalist Peter van Erp van die krant nog eens als een kers op de taart beloond.

Beide coördinatoren uitstekend op hun plaats

In het artikel van Peter dat als kopregel kreeg "Gratis groene vingers kneden Osse Ommelanden al 25 jaar tot natuurrijke oase" en dat verlicht is met fraaie foto's laat hij aan de hand van een gesprek, dat hij in De Stelt had met onze twee coördinatoren Henk Smouter en Tonnie van Hooff, een groot aantal hoogtepunten uit onze historie passeren. Beide gepassioneerde leiders van onze stichting vertellen natuurlijk uitgebreid hoe het zover kwam dat ze hun respectievelijke "bedrijfsjas" voor een groene inruilden en zich aansloten bij onze stichting, de één wel veel eerder dan de ander. De vele en goede contacten met de gemeente worden ook uitvoerig gememoreerd. We kunnen wél zeggen, dat Henk met het idee, de uitvoering van en de leiding over Landerij VanTosse de plek heeft gevonden die voor méér dan 100% bij hem past en dat Tonnie met zijn komst in 2013 de werf met timmer- en technische werkplaats tot grote hoogte heeft opgestuwd. Zijn "baan" daar aan de Tolstraat is een schitterend vervolg op zijn technische carrière, zo blijkt uit het verhaal dat hij over zijn Ravensteinse periode schreef. En Tonnie kan uitstekend met alle vrijwilligers omgaan, ook al smokkelt hij nog wel eens, (natuurlijk altijd naar boven) wat het aantal betreft, over het totaal aantal vrijwilligers dat staat ingeschreven! Maar dat aantal is op dit moment (245) in totaal echt 238. Dat is inclusief de groep mensen die het onderhoud van het Arboretum in Geffen verzorgt!

Dick Roza

Kunstwerk Zicht op Berghem onthuld

Het kunstwerk 'Zicht op Berghem' bij de Spaanderstraatsche Akkers is zondag 27 augustus jl. feestelijk onthuld, door wethouder Dolf Warris en Harmen Snoeijns van de Dorpsraad Berghem.

Ondanks het slechte weer was er toch een redelijke opkomst, vertelt Jolanda Bekkens namens Beeldend Berghem, dat betrokken was bij de totstandkoming van het kunstwerk: "Uiteindelijk zijn er rond de 150 mensen gekomen".

Piet Huibers, de ontwerper van het beeld, sprak tijdens de onthulling over de totstandkoming van het beeld. Ook vertelde hij over wat hem inspireerde tijdens het maken van het ontwerp. Han Jansen, voormalig stadsdichter van Oss, droeg een gedicht voor dat hij speciaal voor de gelegenheid had gemaakt.

Het kunstwerk maakt ook onderdeel uit van een kleine expositie die zondagmiddag te bewonderen was. "De bezoekers gingen daarna eigenlijk meteen door naar de expositie", zegt Bekkens. "Daar stond ook een drankje voor ze klaar. Het was een gezellige middag zo." Alle kunstwerken in de expositie hadden het thema 'Zicht' en zijn allemaal gemaakt door de kunstenaarsgroep van Beeldend Berghem. Beeldend Berghem richt zich op allerlei soorten kunst: van schilderen tot beeldhouwen en keramiek.

Kunstwerk geeft in Oss werkende Berghemnaar een gevoel van thuiskomen

Het kunstwerk 'Zicht op Berghem' van Beeldend Berghem is donderdagochtend op zijn plaats gezet bij de Spaanderstraatsche Akkers. Het beeld van meer dan 8 meter hoog is gemaakt ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van Beeldend Berghem.

Bron: DTV-nieuws

Postcodeloterij Buurtfonds steunt groep Lithoijen

Mooi nieuws recent voor onze vrijwilligers van groep Lithoijen. Namens deze groep, welke momenteel reeds uit zeventien lokale vrijwilligers bestaat, hebben we een aanvraag ingediend bij het Buurtfonds van de Postcodeloterij. Vanuit deze regeling is er per aanvraag een budget van max €5.000 beschikbaar voor projecten welke als participatieproject voor buurtprojecten aangemerkt kunnen worden. Onze subsidieaanvraag was gericht op het kunnen aankopen van gereedschap voor groenonderhoud. We gaan nu in samenspraak met de werkgroep Dorpsbelangen Lithoijen een mooie invulling geven aan de verdere facilitering en zelfsturing van deze actieve groep vrijwilligers.

Tonnie van Hooff

Subsidie voor gereedschap natuurwerkgroep Lithoijen

Via het Buurtfonds van de Postcodeloterij heeft de groep natuurvrijwilligers uit Lithoijen een subsidietoezegging ontvangen van € 5.000,- voor aankoop van gereedschappen. De groep is een zelfsturende deelgroep van Landschapsbeheer Oss, welke groep met name de natuurgebiedjes in de eigen kern Lithoijen onderhoudt. Onder de noemer Dorpslandschap Lithoijen is deze groep al een paar jaar actief en heeft in nauwe samenwerking met de basisgroep van Landschapsbeheer Oss al diverse projectjes ter hand genomen en vervolgens ook het onderhoud daarvan op zich genomen.

Een dergelijke constructie met lokale zelfsturende deelgroepen in nauwe samenwerking en onder verantwoording van Landschapsbeheer Oss bestaat ook al enige tijd in Marren-Kessel. Deze groep is vooral actief in de Kesselse Waard en het oude hart van Kessel. Voor de kern Lith is inmiddels een natuurwerkgroep in oprichting. Tot op heden worden de natuurgebiedjes in Lith onderhouden door de basisgroep van Landschapsbeheer Oss. Opzet is om deze gebiedjes t.z.t. bij deze groep i.o. onder te brengen.

Ook in de kern Geffen is al jaren sprake van een zelfsturende natuurwerkgroep. Daar is Dorpsbelangen Maasdonk al heel lang actief in de kernen Nuland, Vinkel en Geffen. Sinds de herindeling met Oss werken Landschapsbeheer Oss en Dorpsbelangen Maasdonk heel nauw samen, met name in het gebied tussen Geffen en Oss, genaamd het Geffens Veld, zijn beide groepen al jaren samen bezig om diverse kleine projecten aan te leggen en te onderhouden. Verder is het dagelijks onderhoud van het Arboretum in Geffen ook ondergebracht bij Landschapsbeheer Oss.

De basis voor al deze activiteiten met betrekking tot natuurbeheer in het buitengebied van de gemeente Oss ligt bij Landschapsbeheer Oss. Samen met ongeveer 240 vrijwilligers vanuit de basisgroep in Oss en bovengenoemde deelgroepen wordt bijna dagelijks wel ergens gewerkt. De formule met de deelgroepen, zoals boven beschreven, is heel goed voor de lokale betrokkenheid. Uitbreiding naar meerdere kernen ligt dan ook in de lijn van verwachting. Ook de Landerij van Tosse is onderdeel van Landschapsbeheer Oss. Dit pareltje is gelegen in bosgebied De Stelt in Oss zuid.

Kort Nieuws

Wandel en fietstochten met een IVN-natuurgids

Zondag 24 september

Gezinsfietstocht langs Tiny Forest en 'de Oude Perenboom' 10:00-12:00 uur, 20 km
Vertrek: met de fiets vanaf parkeerplaats Anna van Schuurstraat Oss

Zondag 15 oktober

Herfstwandeling: op zoek naar paddenstoelen 10:00-12:00 uur, 3 km
Vertrek: Parkeerplaats Steltlaan / Benedictuslaan Oss

Zaterdag 28 oktober

Natuuravondwandeling: Nacht van-de-Nacht in de Hemelrijke Waard 19:30-21:00 uur, 3 km
Vertrek: Parkeerplaats uitkijktoren a/d Oijense Benedendijk, Oijen

Zondag 19 november

Poëziewandeling 10:00-12:30 uur, 5 km
Vertrek: Vertrek bij kruispunt Jachtslot-Heraut-Vaandel Oss. Kom zoveel mogelijk op de fiets!

Woensdag 27 december

Natuurwandeling: Oudejaarswandeling 10:00-12:00 uur, 5 km
Vertrek: Parkeerplaats bij de kerk in Haren

Deelname is gratis, een vrijwillige bijdrage wordt op prijs gesteld.

Trinette Stolle
Coördinator IVN Natuurgidsen
Oss

Fietstocht BoerenNatuur Oost-Brabant

Zondag 2 juli 2023 organiseerde Collectief Oost-Brabant een fietstocht langs de velden met agrarisch natuurbeheer in Zeeland/Reek/Velp/Grave. De fietsers waren enthousiast over de prachtige velden vol natuur.

Veel hulp van boeren

Op drie plekken langs de route konden de mensen informatie krijgen van deelnemende boeren. De opkomst was buiten verwachting, mede te danken aan het mooie weer. De boeren hadden de hele familie ingeschakeld om mee te helpen en dat bleek een goeie zet. Alle fietsers die vragen hadden, konden daardoor te woord gestaan worden en kregen koffie of thee.

Veel natuurbeheer

De tocht voerde langs de grote bloemrijke percelen. De mensen kwamen vanuit de buurt maar ook van ver om het succes in deze regio te kunnen zien. Degenen die van ver kwamen, waren zeer geïnteresseerd om kennis op te doen. Veel boeren staan niet te dringen om aan natuurbeheer te doen en hier juist wel. In zo'n klein gebied, in 5 jaar tijd, 370 voetbalvelden boeren natuur; hoe doe je dat, was een vaak gestelde vraag.

Route kan nog steeds gefietst worden

Ook na 2 juli kan de route nog gefietst worden. Bij verschillende percelen staan panelen met informatie en die blijven de hele zomer staan. De route kan gedownload worden op de website van AN-Brabant.

www.anbbrabant.nl

Noot voor de redactie: voor meer informatie kunt u contact opnemen met Annie Martens, Communicatie & PR Collectief ANB Oost-Brabant: bel 06-54273401 of mail naar communicatie@anboostbrabant.nl

Fietstocht 2 juli 2023 ANB Oost-Brabant (foto uit persbericht)

MikMak en geocaching

MikMak, de gemeentelijke kinderclub voor basisschoolkinderen, die zwerfafval opruimen en waarbij 2600 kinderen uit de hele gemeente Oss zijn aangesloten, is sinds kort ook te vinden op de populaire app Geocaching. Sinds kort kan iedereen MikMak combineren met de jacht op vijf MikMak geocaches, verspreid over de hele gemeente Oss.

Jeugdige zwerfafvaljagers nu ook op schattenjacht

Geocaching is een wereldwijd netwerk van slim verstopte grote en kleine "schatten". De vindplaatsen staan in de app met hun GPS-coördinaten. In iedere geocache zit altijd een logboekje, waarin de vinder zijn of haar naam kan schrijven. Verder kunnen er ruilitems in zitten of trackables, die van geocache reizen. De vijf splinternieuwe geocaches bevatten alleen een logboek. Ze zijn verstopt op locaties in Dieën, Herpen, Lith, Macharen en Oss. Ze zijn te herkennen aan hun zwerfafval gerelateerde vorm; een papieren boekje, een blikje, een bananenschil, een plastic flesje en een glazen fles. MikMakkers kunnen een prijs winnen als ze alle vijf de geocaches gevonden hebben. Als je geen MikMakker bent, kun je de geocaches zoeken. Het enige wat je nodig hebt, is de Geocaching app op je telefoon. Daarin staat ook alle uitleg die je nodig hebt. (DR)

www.mikmak.nl

Nationale Groendag 11 oktober

Op 11 oktober zullen weer zo'n 200 mensen de Nationale Groendag bezoeken. Die dag wordt van 10.00 tot 16.30 uur gehouden in het Openluchtmuseum in Arnhem. Een zestal sprekers houden voordrachten over groene onderwerpen en er vinden twee excursies plaats, één in de stad en één in het buitengebied. Op de Groendag zal ook de "Steenbreektrofee 2023" worden uitgereikt.

Zes projecten genomineerd voor Steenbreektrofee

Er zijn al zes projecten die genomineerd zijn voor de Steenbreektrofee van Stichting Steenbreek*. Het zijn: de Eco-kathedraal in Heerenveen, het voedselbos in Brummen, het vergroenen van voortuinen in Sneek, de tuin van de Arfikaanderwijk in Rotterdam, het project "Geef gewipte tegels een tweede leven" uit Krimpen aan den IJssel en vergroening van het dakterras Fongersflats in Groningen. Een dagprogramma kan worden aangevraagd via de website. (DR)

www.stichtingsteenbreeknationale-groendag.nl

* Stichting Steenbreek is een landelijke kennis- en netwerkorganisatie die ondersteuning biedt bij het duurzaam vergroenen van onze leefomgeving. De Stichting werkt samen met aangesloten gemeenten (ook Oss), provincies, waterschappen, projectontwikkelaars, woningbouwcorporaties, kennis- en onderwijsinstellingen en andere maatschappelijke organisaties.

LOONBEDRIJF PETER LOEFFEN

Waterstraat 5, 5374 KB SCHALJK • Tel.: 0486-461505 • Fax: 0486-464230

Beste betrokkenen bij het Osse erfgoed,

De titel van dit bericht is weinig verhullend, want ik ben sinds 1 mei niet meer werkzaam voor de gemeente Oss. Ik heb een nieuwe baan gevonden bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed waar ik aan de slag ga als programmamedewerker erfgoed & participatie. Van zowel erfgoed als participatie gaat mijn hart sneller kloppen, dus dit was een kans die ik niet aan me voorbij wilde laten gaan.

Waardevol erfgoedveld

Ik kijk terug op een hele mooie tijd in Oss. Waarom? Natuurlijk omdat er nu een Erfgoedvisie ligt, omdat er talrijke mooie erfgoedprojecten zijn georganiseerd én we nu een complete cultuurhistorische waardenkaart krijgen, maar bovenal omdat Oss een enorm rijk en waardevol erfgoedveld heeft. Jullie maakten echt het verschil; met jullie gedrevenheid, passie én kennis. Ik heb in ieder geval ontzettend genoten van het warme contact dat ik met jullie heb gehad en de erfgoedlessen die jullie mij hebben geleerd.

Verdrag van Faro

Gelukkig verdwijnt ik niet helemaal uit beeld, want zoals gezegd ga ik me bezighouden met erfgoed en participatie: om specifiek te zijn met het Verdrag van Faro. Dit klinkt misschien heel exotisch en ingewikkeld, maar het is eigenlijk heel simpel: het verdrag benadrukt de maatschappelijke en verbindende waarde van cultureel erfgoed en het belang van betrokkenheid en deelname door de samenleving. Niet het erfgoed zelf, maar de mens en menselijke waarden staan centraal. Kortom, jullie dus. Als je het interessant vindt kun je via het Platform Faro met mij mee blijven denken en praten over verschillende erfgoedthema's en aansluiten bij uiteenlopende erfgoedinitiatieven. Neem zeker eens een kijkje, want het kan ook heel waardevol zijn voor jullie. Als ik jullie in mijn nieuwe rol ooit nog ergens bij

kan helpen of van advies kan voorzien, schroom dan niet om contact te zoeken. Ik zou het erg leuk vinden om af en toe wat bekende gezichten uit Oss te treffen!

Bedankt

Ik wil jullie via deze weg heel erg bedanken voor de fijne samenwerking die afgelopen jaren en veel succes wensen met alle toekomstige erfgoedprojecten en -evenementen. De gemeente Oss heeft zoveel moois in huis en jullie vormen met elkaar een fantastisch erfgoedveld, dus volgens mij gaat dat helemaal goedkomen!

Robin Raaijmakers
Beleidsmedewerker Erfgoed

Xeno-canto verwelkomt ook vleermuizen

Xeno-canto.org, de wereldwijde open database voor natuurgeluiden, verwelkomt nu, naast vogel- en sprinkhaangeluiden, óók vleermuisgeluiden, zelfs dat van de dwergvleermuis. De ultrasone geluiden zijn speciaal hoorbaar gemaakt voor het menselijk oor.

Resultaat samenwerking

Op xeno-canto.org vind je meer dan 750.000 geluiden van bijna 11.000 diersoorten. Deze enorme verzameling diergeluiden is sinds 2005 bijeengebracht door een wereldwijde gemeenschap van geluidsoepners. Jarenlang bestond de verzameling uitsluitend uit vogelgeluiden, maar vanaf september 2022 kunnen ook geluiden van sprinkhanen en krekels worden toegevoegd aan de database. De aanpassingen aan de database en de site die toen zijn gedaan, maakten het mogelijk om in de toekomst alle andere diergroepen die geluid maken te verwelkomen. En dat is nu dus gebeurd voor

vleermuizen, die daarvoor alleen via een batrecorder te horen waren. Een open database zoals xeno-canto was er toen nog niet voor vleermuisgeluiden, tot nu dus! Om dit voor elkaar te krijgen heeft xeno-canto samengewerkt met de onderzoeksgroep van vleermuisexpert Gloriana Charverri in Costa Rica. Naar verwachting worden in de loop van het jaar duizenden van haar opnames, en van groepen waar ze mee samenwerkt, op xeno-canto geplaatst. (DR)

Romeinen in Nederland, tempels en thermen, forten en flora

De Romeinen zijn hot: de Thermen, het Archeon, de Limes en de pas ontdekte tempel bij Zevenaar worden druk bezocht. De veldslag in Kessel in de TV-serie "Verhaal van Nederland" is veel bekeken. Romeinse soldaten van cortenstaal flankeren een fietspad langs de Maas.

Floristische verstekelingen

Maar floristen kennen de Romeinen ook als verspreiders van planten. Planten liften vaak op bijzondere manieren mee met de mens, via de weg, de spoorweg of de scheepvaart. Dit gebeurt niet alleen vandaag, maar vond ook plaats in de verre geschiedenis. In Nijmegen, de oudste stad van Nederland met een rijke Romeinse geschiedenis, werd onderzoek gedaan naar planten die door de Romeinen hier zijn geïntroduceerd. Deze planten noemen we "archeofyten": soorten die tussen de laatste ijstijd en 1500 na Christus door menselijk toedoen hier zijn beland en inmiddels zijn ingeburgerd. Dus niet alleen introducties van de Romeinen zijn archeofyten, maar bijvoorbeeld ook planten die vroege landbouwers vanuit het Midden-Oosten meenamen. Bekende voorbeelden hiervan zijn de korenbloem, de klaproos en de bolderik.

Als voedsel en medicijn

Planten die ná 1500 zijn ingeburgerd noemen we "neofyten". Deze grens wordt gehanteerd doordat rond die tijd een sterke globalisering optrad, die ook een floristische uitwisseling met bijvoorbeeld Amerika veroorzaakte. Romeinen namen bewust planten mee die van nut konden zijn, bijvoorbeeld als voedselplant voor de legioenen of als medicijn. De mispel bediende beide doeleinden.

Rondom Nijmegen staan nog primitieve mispels met doornen. Het vermoeden bestaat dat deze ook de directe nakomelingen zijn van de planten die tweeduizend jaar geleden door de Romeinen in "Noviomagus" geïntroduceerd werden. Voorbeelden van archeofyten zijn ook zevenblad, pastinaak en cichorei. Zevenblad werd door de Romeinen gewaardeerd als een bladgroente bomvol vitamine C. Van pastinaak, een prachtige, grote schermbloemige met gele bloemen, werd de wortel gegeten. Dit werd later in de middeleeuwen ook nog veelvuldig gedaan. Cichorei is een andere archeofyt; van dit familielid van witlof en andijvie kan onder meer koffie gemaakt worden. (DR)

Uitgekleed Duits lijntje vierde 150-jarig bestaan

Het Duits lijntje bestond in juli dit jaar 150 jaar! De spoorlijn werd op 15 juli 1873 in gebruik genomen. Destijds liep de lijn van Boxtel naar het Duitse Wessel, gelegen in de deelstaat Nordrhein-Westfalen, iets ten noorden van Duisburg. De spoorlijn, waarvan in onze provincie nog talloze overblijfselen bestaan, was eigendom van de Noord-Brabantsch-Duitse Spoorwegmaatschappij (NBDS) en moest onderdeel gaan vormen van (let op) de verbinding Londen-Berlijn-Sint Petersburg. In een tijd waarin er opnieuw veel wordt nagedacht, en vooral veel wordt gediscuteerd, over grensoverschrijdende treinverbindingen, spreekt dit Duitse lijntje enorm tot de verbeelding. (DR)

Wilgenmuseum Biesbosch

In de natuur komt een handjevol wilgensoorten voor. Naast schietwilgen, kruipwilgen, amandelwilgen en andere wilde soorten is er ook een enorme verzameling gekruiste en veredelde wilgen ontstaan. Ze zijn allemaal te zien in het "Salicetum" in de Biesbosch.

Hoepels rond harington

In het Salicetum, een soort arboretum, maar dan alleen voor salixen (wilgen dus), bracht Rijkslandbouwadviseur Tuinzing in de eerste helft van de vorige eeuw wilgen uit de hele wereld samen. Hij experimenteerde er ook mee en kruiste en veredelde de wilgen om ze optimaal geschikt te maken voor de verschillende doelen waarvoor ze gebruikt werden. Zoals bijvoorbeeld voor een hoepel rond een harington, beschouwingen voor waterwerken en voor manden, en zo vertelt huidig bioloog en wilgenonderzoeker Arnout Zwaenepoel. In 2012 en 2013 inventariseerde hij met enkele collega's de complete Biesbosch op alle aanwezige wilgensoorten.

Ook bevers blij

Het Salicetum is nu niet alleen een verzameling van de biodiversiteit in wilgen, maar vooral ook een natuur-culturele diversiteit. Boswachter Theo Muuse van de Biesbosch, die de onderzoekers in 2012 assisteerde bij hun inventarisatie, is wel blij dat de wilgenpercelen nu mogen verwilderen in het gebied. De oude griendwerkers van weleer zouden zich om draaien in hun graf als ze de opgeschoten percelen nu zouden zien met alle andere begroeiing er tussendoor. Maar voor de natuur, en óók voor de vele bevers in het gebied, is het natuurlijk wel beter dat het wat wilder is geworden. Wie nog eens naar het Biesboschmuseum gaat, en zeker onze wilgenknotters, moet zeker eens een bezoek brengen aan het Salicetum, dat op 29 augustus 2021 ook nog aandacht kreeg in het programma Vroege Vogels van BNNVARA. (DR)

In Vlindervlucht door Nederland

Dit jaar bestaat De Vlinderstichting veertig jaar. Ze beschermt dus al zolang de vlinders en libellen in ons land. Daarom gaat men in 2023 op pad om overal in Nederland te laten zien wat men doet. Daarbij maakt men duidelijk wat mensen zelf kunnen doen om meer vlinders en libellen te krijgen. Men gaat "in vlindervlucht door Nederland".

Vlinderslinger

Van januari tot en met december gaan medewerkers van De Vlinderstichting alle twaalf provincies af. Iedere maand één provincie, waarmee men een "vlinderslinger" maakt door het land. Per provincie kan het publiek deelnemen aan een activiteit of lezing. Daarnaast brengt men een project onder de aandacht dat bijdraagt aan de bescherming door dit te koppelen aan vlinders en libellen uit die provincies. Men let daarbij, zoals men al veertig jaar doet, op de bedreigde vlinders, maar ook op de soorten die nog veel voorkomen en die men zelf ook gemakkelijk te zien kan krijgen. Tenslotte geeft men uitleg over het belang van natuurherstel en monitoring (tellen) van zowel vlinders als libellen.

Vlindergedicht

Men startte de vlinderslinger in januari in Overijssel, vervolgde in februari in Flevoland en deed in maart de provincie Gelderland aan. Noord-Brabant was op 11 mei aan de beurt, waar men bijeenkwam in Schaijk. In februari startte de Vlinderstichting ook haar digitale vlinderkalender. Veertig weken lang wordt er iedere week een nieuw (digitaal) venster geopend. De ene week een nieuwsfeitje, de andere week een doe-tip of een kortingscode voor de webwinkel. Ook was er een vlindergedichtwedstrijd, waar het publiek

tot 1 februari een vlindergedicht kon inzenden. De jury hiervoor bestond uit Ellen van der Kolk, stadsdichter van Wageningen en schrijver-cabarettier Hans Dorrestijn. De winnaar van de vlindergedichtwedstrijd was Joost Hontelez, die zijn gedicht de naam gaf "Een schone zaak". Dat werd op 4 maart bekend gemaakt tijdens de jaarlijkse landelijke vlinderdag. Het winnende gedicht is opgenomen in de vlindergedichtenbundel die in juni verscheen. De jubileumactiviteiten werden mede mogelijk gemaakt door subsidie van het Jaap Zeelenfonds en het meester Prikkebeenfonds, beide van het Prins Bernhard Cultuurfonds. (DR)

www.vlinderstichting.nl

Pluktuin Frater Mattheusbos Tilburg wint prijs

Was vorig jaar de Heksje wandelroute in het Geffense bos de winnaar van de "Kern met Pit Buurtprojecten", op 21 januari werd de pluktuin Frater Mattheusbos in Tilburg als beste initiatief 2022 van Brabant verkozen. Een prachtig initiatief met alle ingrediënten van een echte Kern met Pit.

Ook stadsimker enthousiast

Alle 100 deelnemers in het hele land ontvingen het predicaat "Kern met Pit" en 1.000 euro. De pluktuin-vrijwilligers kregen een extra bedrag van 1500 euro voor hun project. Het doel van de initiatiefnemers in Tilburg was om het Mattheusbos bij het voormalige klooster aantrekkelijker te maken voor de wijk. De buurtbewoners gaven aan graag een pluktuin te willen hebben en daarmee zijn de initiatiefnemers enthousiast aan de slag gegaan. Niet alleen leuk omdat een pluktuin voor iedereen toegankelijk is, maar ook omdat het educatief is voor de kinderen uit de buurt. Vrijwilligers met groene vingers hebben hun talenten ingezet bij de aanleg en het onderhoud. En ook de Tilburgse stadsimker was enthousiast en deelde zijn kennis met de initiatief-

nemers. Alle twaalf ambitieuze buurtprojecten strijden later dit jaar tegen elkaar in de landelijke finale voor de titel "Beste bewonersinitiatief van Nederland". In totaal ontvangen drie projecten een prijs: de Gouden, Zilveren of Bronzen Pit, plus een geldbedrag oplopend tot wel €3.000. (DR)

www.kernmetpit.nl

Ontdekkingstocht Zuiderwaterlinie Lith

Expeditie Zuiderwaterlinie is een Brabantse ontdekkingstocht langs natuur, historie en cultuur. Lopend, fietsend of varend, met elke Expeditie doe je steeds weer nieuwe ontdekkingen langs deze historische waterlinie. Op zondag 24 september kan dat dit seizoen nog vanuit Lith en op zaterdag 30 september vanuit Tholen (Zeeland).

Afsluiten met gezellige nazit!

In 2023 is het 325 jaar geleden dat vestingbouwer Menno van Coehoorn terugkwam van zijn inspectiereis langs 17 vestingsteden en daar precies in kaart had gebracht wat er nodig was om de grenzen van de republiek te beschermen tegen vreemde indringers. Hoewel de Zuiderwaterlinie al lang geleden haar militaire betekenis heeft verloren, is zij nog altijd in het landschap aanwezig. Door mee te doen aan Expeditie Zuiderwaterlinie treed je in de voetsporen van Menno van Coehoorn. Herbeleef zijn inspectiereis en laat je meevieren, over land of water, naar steeds een nieuw gebied of vestingstad. Gidsen, theatermakers, muzikanten en natuurkenners vertellen het verhaal van elk specifiek stukje Zuiderwaterlinie. Expeditie Zuiderwaterlinie is de ideale gelegenheid om het verhaal van de waterlinie te horen, te zien én te beleven. Elke expeditie wordt afgesloten met een gezamenlijk programma vol Brabantse en (in Tholen) Zeeuwse gezelligheid. (DR)

www.zuiderwaterlinie.nl

PLUKTUIN FRATER MATTHEUSBOS PROVINCIALE WINNAAR 'KERN MET PIT-BUURTPROJECTEN'

“Struikrovers” actief in Oss

Elk jaar gaan er honderden voetbalvelden aan bestaande planten, struiken en boompjes verloren, omdat ze moeten wijken voor sloop of renovatie van woonwijken.

Ook in “roverstuin”

Maar aan dat verlies is nu wat gedaan. Want enige tijd geleden is de “Stichting Struikroven” opgericht. Die stichting is begonnen uit een buurtinitiatief in Eindhoven, maar is inmiddels een snelgroeiende landelijke stichting geworden. Men redt het bestaande groen uit voor- en achtertuinen en geeft het in de omgeving een nieuwe bestemming. Dit doet men, samen met bewoners uit de buurt, in opdracht van woningcorporaties, projectontwikkelaars of gemeenten. Het groen krijgt een tweede leven in tuinen van omwonenden, op plekken in de openbare ruimte of in een zo genoemde “roverstuin”. Ook in Oss was “struikroven” recent actief. Een vijftigtal struikrovers reddden op 19 april aan de Willem Barentszstraat in de Zeeheldenbuurt vele honderden struiken en planten. Eerder deed men dat óók al aan de Spoorlaan en de Zwaluwstraat. (DR)

www.struikroven.nl

Thema Boom van het jaar 2023 bekend

Het bestuur van de LTO-Cultuurgroep Laan-, Bos- en Parkbomen heeft na een grondige afweging als thema voor “De Boom van het jaar 2023” gekozen voor “Bomen met transparante kronen”.

Genomineerde bomen op posters

Een toenemende kroonbedekking in het stedelijk gebied is belangrijk, maar omwonenden hechten een groot belang aan direct zonlicht. Lichtbeneming is één van de belangrijkste redenen voor particulieren om te klagen over bomen of een kapvergunning aan te vragen. Tevens zorgen bomen met een transparante kroon voor meer licht voor onderbeplanting, die daardoor beter kan groeien en bloeien. De L.T.O.-cultuurgroep koos voor de boom van 2023 de volgende boomsoorten: valse christusdoorn, de robinia pseudo acacia en de betula ermanii (goudberk) en zorgde er bij de kwekers, handelaren en

professionele gebruikers voor dat er voldoende van de drie boomsoorten voorradig waren. Het gebruikelijke afbeelden van de genomineerde boomsoorten op posters in vakbladen, zorgde ervoor dat de kandidaat-bomen vóór 4 februari besteld waren. (DR)

Gierzwaluwen massaal geteld

In het weekend van 24 en 25 juni werd in ons land met groot succes een zwaluwentelling gehouden. Via Tuintelling deden maar liefst 1.139 tellers mee en die deden 1.382 tellingen. Dit resulteerde in waarnemingen van in totaal 22.638 gierzwaluwen, dus zestien zwaluwen per telling.

Zomerdruchte en geluid

De broedpopulatie in Nederland is zo'n 40.000 - 60.000 paren. Het getelde aantal vogels van 22.638 zou daarom kunnen worden uitgelegd als een belangrijk aandeel van de Nederlandse populatie. Hoe het met de gierzwaluwen in ons land gaat, is heel lastig vast te stellen, want ze nestelen onder dakpannen of in andere openingen van gebouwen. Veel mensen kennen de gierzwaluw, soms onbewust. Hun gierende geluid is een vast onderdeel van de soundtrack van de zomer. Kijk je in de bebouwde kom omhoog, dan zie je op mooie dagen altijd wel ergens één of meer gierzwaluwen door de lucht scheren. Zo waren er in de afgelopen zomer grote groepen gierzwaluwen in onze dorpen en steden voor een korte tijd te bewonderen. Het gaat daarbij om oudervogels en onvolwassen vogels die nog geen partner of nest hebben, maar zich al wél doen gelden.

Gierzwaluw doet “alles” in lucht

Dit gaat meestal gepaard met een hoop gegier. De jonge vogels zullen na het uitvliegen ons land meteen verlaten, even later gevolgd door hun

ouders en de andere gierzwaluwen die uiterlijk tegen augustus vertrekken. Ze zijn aangekomen rond koningsdag en na zo'n drie maanden zit hun broedseizoen, en daarmee hun aanwezigheid in ons land, er weer op. Daarom wordt de gierzwaluw ook wel de “honderd dagen vogel” genoemd, veel langer zijn ze hier namelijk niet. De rest van het jaar brengen ze in zuidelijke landen en streken door. Die brengen ze alleen maar vliegend door want de gierzwaluw is de enige vogel, die alles in de lucht doet: eten, slapen en paren. (DR)

Tuinvlindertelling 2023

In het weekeind van 5/6 juli was het weer tijd voor de jaarlijkse Tuinvlindertelling. In totaal zijn er 103.306 vlinders geteld; veel meer dan vorig jaar, toen het er 73.492 exemplaren waren. Dit jaar zijn er 12.639 tellingen ingevoerd, vorig jaar waren het er ‘maar’ 5.970. Het klein koolwitje stond voor het eerst op de eerste plaats met 17.219 vlinders, gevolgd door de Atalanta met 16.894 en de citroenvlinder met 16.040 exemplaren.

Gamma-uiltjes zorgden voor verrassing

Dat lijkt goed nieuws. Gaat het dan toch beter met de vlinders? Niets is minder waar! Want er is dus dubbel zoveel geteld als vorig jaar, zo blijkt uit bovenstaande gegevens. Als je dat vergelijkt, zou je dit jaar een dubbel aantal vlinders verwachten. En dat was helaas niet het geval. Wat dat betreft, klopt het dat heel veel mensen minder vlinders zien in hun tuin en hun omgeving. Er is een achteruitgang bij de vlinders! En met de data die verzameld worden uit de Tuinvlindertelling en het landelijke meetnet van de Vlinderstichting kan jaarlijks bekeken worden hoe het met de verschillende soorten gaat en wat er eventueel nodig is om bepaalde soorten te helpen. Lees meer over de resultaten van de

Klein koolwitje

Tuinvlindertelling 2023. Er gebeurde ook nog iets opvallend tijdens de telling: honderden gamma-uiltjes verrastten de tellers. Want dat was nou net de vlindersoort die niet op de dagvlinderlijst stond. En de gamma-uil (een trekvlinder) vloog onverwachts ineens in groten getale tijdens het mooie zomerweer. (DR)

Madeliefje Nationale Bloem Nederland

De paardenbloem, het madeliefje, de wilde kievitsbloem, de pinksterbloem en het fluitenkruid waren de vijf bloemen, uit de longlist van 40, die streden om de eer bij het verkiezingscomité tot nationale bloem van ons land verkozen te worden. Op zondag 14 mei werd het kleinste bloemetje uit deze top vijf in het BNNVARA-programma “Vroege Vogels” door een deskundige jury* glansrijk tot winnaar uitgeroepen. In totaal brachten 53.000 mensen hun stem uit, waarvan 25.000 op de bloem van hun keuze.

Europese bloemengemeenschap

Veel mensen zullen verbaasd zijn dat er pas nú een nationale bloem wordt uitgekozen in ons land, waar men elkaar meestal tulpen cadeau geeft, die men dan als de nationale Nederlandse bloem ervaart. Maar het madeliefje is een echte Nederlandse wilde bloem die onder de mensen hoort en dat al op jonge leeftijd gedemonstreerd wordt als kinderen bij het spelen in het gras een bloemenslinger van madeliefjes knopen om in hun haren te doen. Botanici zullen trots zijn op onze kleine winnaar, die zich nu meten kan met de Belgen met hun klaproos, de Duitsers met hun korenbloem, de Oostenrijkers met hun edelweiss en de Finnen met hun lelietje van de dalen. (DR)

www.nationalebloemvannederland.nl

*FLORON, Hortus Botanicus, KB, Koninklijke bibliotheek, Naturalis Biodiversity Center, Universiteit Leiden, Lodewijk Hoekstra (ambassadeur madeliefje), Vroege Vogels, en Wageningen University & Research.

NK Tegelwippen 2023

Op 21 maart startte het jaarlijkse tegelwippen 2023. Door heel Nederland strijden tot en met 31 oktober zo'n 115 gemeenten met elkaar voor het jaarlijkse kampioenschap. Welke gemeente vervuult de meeste (tuin)tegels voor groen? Gedurende het NK Tegelwippen worden in heel Nederland tuintegels vervangen door groen om zo wateroverlast te voorkomen, koelte te bieden aan hitte, water vast te houden bij droogte en de leefruimte voor planten en dieren te vergroten.

Meeste buurten versteend

De gevolgen van klimaatverandering blijken ernstiger dan gedacht. Het is niet alleen zaak dat de CO2 uitstoot drastisch wordt aangepakt, maar óók dat we ons fundamenteel aanpassen aan de gevolgen van de klimaatverandering. In onze omgeving kunnen we aan de slag. Uit onderzoek van milieuorganisatie Natuur en Milieu blijkt namelijk dat er in gemeenten te weinig plek is voor groen in de openbare ruimte. In de 32 gemeenten met meer dan 100.000 inwoners voldoet 53% van de buurten niet aan het criterium van 75 m2 groen per woning, die wordt gesteld voor het onderzoek. Meer dan de helft van de buurten in deze steden is dus "versteend", terwijl groen juist zo belangrijk is bij extreem weer!

Prijsuitreiking

Dit NK belooft weer spannend te worden. Gemeenten treffen elkaar in verschillende derby's en poules. Arnhem en Nijmegen dagen elkaar uit en ook Rotterdam en Amsterdam gaan dit jaar opnieuw de strijd aan. Twentse gemeenten treffen elkaar in een poule. De gemeente die de meeste tegels per duizend inwoners wipt, wint de prestigieuze "Gouden Schep". Daarnaast wint de gemeente met de meest gegipte tegels de "Gouden Tegel". Bewoners die hun gevel of tuin transformeren, maken kans op de "Publiekswipper" en op mooie prijspakketten. (DR)

Bijensterichting en Stichting Steenbreek gaan samen

De Bijensterichting (2009) en Stichting Steenbreek (2015) gaan zich gezamenlijk inzetten om de 55% van de bedreigde wilde bijenrassen in ons land te behouden. De Bijensterichting wil met de samenwerking dit onderwerp bij lokale overheden onder de aandacht brengen.

Het gaat niet goed met wilde bijen

De doelstellingen van beide organisaties sluiten mooi bij elkaar aan. Stichting "Steenbreek" houdt zich bezig met biodiversiteit en dat is veel breder dan alleen maar bijen. Maar vergroening van de stedelijke omgeving komt ook ten goede aan de bijen. De Bijensterichting hoopt vooral gebruik te kunnen maken van de contacten van Steenbreek met gemeentelijke organisaties om de brede aanpak en het belang van voedsel voor wilde bijen nog meer onder de aandacht te brengen. Gemeenten hebben al wel aandacht voor groenvoorziening en het leefmilieu, maar het gaat nog steeds niet goed met de wilde bijen. (DR)

Nieuwsbrief Provincie over Natuur, water en milieu

Bij de provincie Noord-Brabant verscheen op 11 juli een interessante nieuwsbrief over de natuur, het water en het milieu in onze provincie.

U kunt die nieuwsbrief downloaden via: provincie-noord-brabant.nl/nieuwsbrief

Hof van Oss past in plan

Aan de Docfaan/Germanenweg ligt een mooi perceel van 1,8 hectare met rondom volop bos. De gemeente heeft er een multifunctionele "outdoor-locatie" voor ogen. Het goede nieuws is dat Hof van Oss óók in dat plan past.

Grond in zicht!

Hof van Oss gaat de plek waarschijnlijk delen met scoutinggroep Titus Brandsma en met een hondenclub. De exacte verdeling van het perceel en de manier waarop men gaat samenwerken, moet nog uitgewerkt worden. De te sluiten overeenkomst betreft langdurige pacht met de gemeente Oss. Het bestuur van Hof van Oss is heel blij met deze ontwikkeling. De locatie ligt centraal tussen Heesch, Berghem en Oss en is goed met de fiets bereikbaar. Ook de samenwerking met scouting biedt volop mogelijkheden. Ideeën daarvoor zijn van harte welkom! (info@hofvanoss.nl). Deskundigen die het bestuur heeft geraadpleegd geven aan dat de grond voldoende basis biedt om een ecologische tuinderij op te starten. Het bestuur hoopt spoedig te kunnen tekenen. Dan gaat Hof van Oss met de twee andere gegadigden samen aan de slag met het voorbereiden van de grond.

Twee meningen over wolf

Natuurmonumenten, afdelingen Brabant-Noordoost en Rijk van Nijmegen, bericht in haar laatste nieuwsbrief dat men gaat starten met een geheel nieuwe rubriek, namelijk "twee meningen", over actuele zaken die natuurminnaars in onze regio bezighouden.

Sterke kampen vóór en tegen

De eerste keer is het onderwerp: de terugkeer van de wolf in Nederland en in het bijzonder in Brabant. Een onderwerp waarover dit voorjaar enkele zeer interessante en fraaie documentaires te zien waren op TV. De degens in dit heikele onderwerp zullen gekruist worden door Bart van Ekkendonk, schaapherder/eigenaar en landschapsbeheerder bij "De lachende Ooi" in Loon op Zand en onze eigen boswachter, coördinator Natuurbeheer Lianne Schröder. Bart is tégen de terugkeer van de wolf in ons land

en Lianne is een groot voorstander. Op het moment dat we dit berichtje schrijven is de nieuwsbrief van Natuurmonumenten nog niet verschenen, maar konden we de meningen van beide debaters al wel lezen in de bijgesloten stukken. We zijn erg benieuwd wat onze lezers ervan vinden! (DR)

Groenloket Brabant

Het schilderachtige Brabantse landschap is van oudsher een landschap vol landschapselementen, zoals rijen knotwilgen, struweelheggen en bloemrijke akkerranden.

Samen voor aantrekkelijk buitengebied

In haar, fraai ge-update, zomermagazine van 2023 presenteert Brabants Landschap haar plan "Groenloket Brabant", een plan voor een aantrekkelijk buitengebied. Via het Groenloket Brabant geeft Brabants Landschap boeren en burgers in het buitengebied advies en ondersteuning bij de aanleg en het beheer van deze streekeigen elementen. Naast de meer dan 100 natuurgebieden die BL in eigendom en beheer heeft, zet de natuurorganisatie zich, samen met duizenden vrijwilligers, particulieren en boeren, ook in voor het behoud, herstel en de ontwikkeling van de biodiversiteit buiten de beschermde gebieden. Het landschap kent vele eigenaren en instanties die invloed uitoefenen op de kwaliteit ervan. Wil Brabants Landschap die kwaliteit bevorderen, dan kan dat niet zonder hen daarin te betrekken. Zie verder het artikel (van vijf pagina's) in het magazine van Brabants Landschap. (DR)

www.brabantslandschap.nl

Nachtvinders populair

Dat nachtvinders populair zijn, was te zien aan de waarnemingen.

In 2022 werd de magische grens van 1.000.000 waarnemingen in Noctua, de meest complete nachtvlinderbasis van de werkgroep Vlinderfaunistiek en de Vlinderstichting, gepasseerd. Alleen in dat jaar waren er maar liefst 1,14 miljoen nachtvlinderwaarnemingen. Elk jaar organiseert de Vlinderstichting de "Nachtvlinder-nacht". Dit jaar was die op 15 en 16 september. (DR)

www.nachtvlindernacht.nl

Vlinders en andere insecten in Nederland

Voor de derde keer op rij heeft de Nationale Postcode Loterij haar leden verrast met een fraai Natuurboek. Waren de vorige jaren Vogels en Bomen en struiken in Nederland uitvoerig in beeld gebracht, nu waren de vlinders en insecten aan de beurt.

Plus veldgids en zakje zaden

In het stevig ingebonden boek van 144 pagina's zijn alle in Nederland voorkomende vlinders, nachtvinders, rupsen, libellen, bijen, hommels, wespen, vliegen afgebeeld, evenals sprinkhanen, kevers en tal van kleine kruiers en vliegers met hun herkenningen en opvallende kenmerken. Bij het boek is ook nog een gemakkelijke veldgids van 20 pagina's gevoegd. Een zakje met een 20-tal bloem-, fruit-, kruiden- en groentezaden vervolmaakt de zending van de loterij, die 150 goede doelen ondersteunt, zoals Natuurmonumenten, IVN en LandschappenNL. (DR)

BrabantStad verwelkomt Oss en Roosendaal

Op 20 juni zijn Oss en Roosendaal officieel verwelkomd in het bestuurlijke netwerk BrabantStad. Dit gebeurde tijdens de Brabantstad-dinsdag op de Automotive Campus in Helmond, waar de besturen van de deelnemende steden bij elkaar kwamen. De 2 nieuwe steden maken nu naast Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch, Tilburg en de provincie deel uit van de grootste regionale samenwerking.

Top 5 Europese kennis- en innovatieregio's

Mede dankzij ruim 20 jaar samenwerking binnen het bestuurlijk netwerk behoort Brabant tot de top 5 van Europese kennis- en innovatieregio's. Met de uitbreiding van BrabantStad is de ambitie om structureel tot deze top te blijven behoren.

In de samenwerking staan de grootstedelijke opgaven centraal. De grote steden en de provincie ontmoeten elkaar, werken (in wisselende coalities) samen en delen kennis en ervaringen op onderwerpen waar het loont om op Brabantse schaal samen te werken. De partners trekken gezamenlijk op bij het landelijk en Europees uitdragen en benutten van de kracht van Brabantse steden. Met oog voor eigenheid van iedere stad en respect voor het mozaïek van Brabant waarin stad en landelijk gebied in sterke mate met elkaar verweven zijn. De toetreding van Oss en Roosendaal draagt bij aan de wens vanuit de BrabantStad partners om verdere verbinding te zoeken met andere steden waar ook grootstedelijke problematiek speelt en die een toegevoegde waarde hebben binnen het netwerk.

Mooi om samen met collega's te kunnen optrekken

"Oss kijkt uit naar de samenwerking met de andere Brabantse grote steden", zegt burgemeester Wobine Buijs-Glaudemans. "We hebben wat te brengen: onze topsector in de lifesciences is van internationaal niveau, onze maakindustrie is verweven met Brainport en we zijn het regionale industriële hart van de agrifood. Oss is bij uitstek een stad met een fikse verstedelijkingsopgave in verbinding met het platteland. Mooi om samen met de collega's te kunnen optrekken."

Sidney van den Bergh, lid van de stuurgroep BrabantStad namens de gemeente Oss, geeft aan: "De uitnodiging om ons aan te sluiten bij BrabantStad komt precies op het goede moment. Net als de andere Brabantse steden zijn we in Oss druk bezig met een transformatie van de binnenstad. Die is nodig om de komende jaren voldoende huizen te kunnen bouwen, maar ook om de stad leefbaar, bereikbaar en uitnodigend te houden. Door hierin samen op te trekken, creëren we een stedelijke en economisch sterke zone langs de spoorlijn en ontwikkelas van Roosendaal via Oss naar Zwolle". (DR)

Natuurfilm Brabantse Wal van Wad tot Woud

Van het Markiezaat tot De Zeezuiper, van de Iepelaars tot de rode bosmier. Het mooie van de Brabantse Wal is het gevarieerde landschap van hoog naar laag, van nat naar droog, van wad naar woud, van zoet naar zout... De afgelopen twee jaar heeft natuurfilmer Mark Kapteijns de diverse landschappen van de Brabantse Wal in alle jaargetijden gefilmd.

Kostbare erfenis

De Brabantse Wal is één van de Natura 2000 gebieden in Brabant. Het is een uniek gebied met het meest broedvogelrijke gebied van Nederland. Te midden van zoveel vogels zou je haast vergeten dat de schitterende natuur in het Markiezaat en op de Brabantse Wal in een benarde positie verkeren. Naast de indrukwekkende beelden laat de film ook de kwetsbaarheid zien door het veranderende klimaat en de uitdijende industrie. Ook stikstof en verdroging vormen knelpunten voor de natuur. Nooit eerder stond de kostbare erfenis van landschap en natuurschoon zo ernstig onder druk. De film laat zowel de schoonheid als de bedreiging van de natuur zien. Het is een pleidooi om werk te maken van natuurherstel. Commissaris van de Koning in Brabant, Ina Adema, en gedeputeerde Hagar Roijackers waren aanwezig bij de première. De film was te zien op 22 en 23 mei in de C-Cinema bioscopen in Roosendaal, Etten-Leur en Bergen op Zoom. Bekijk de trailer via Vimeo. Meer info over de film en reserveren kan via de website. (DR)

www.brabantslandschap.nl

Laag cijfer bijtelling door kou

U hebt van de Nationale Bijentelling, die in week 16 plaats vond, nog een verslagje te goed. De telweek kenmerkte zich door koud weer, met zo af en toe wat zon. Hierdoor moesten zowel tellers als de bijen en hommels zoeken naar een droog uurtje om naar buiten te gaan. Toch waren er nog 3.500 tellers actief die ruim 58.000 bijen en hommels noteerden. Gewoongetrouw stond de honingbij daarbij op de eerste plaats, gevolgd door de gehoornde metselbij en de roze metselbij.

Onderzoek "Fruittige Bijtjes"

Meedoen is niet moeilijk, óók niet voor wie geen appelboom in de tuin heeft staan. Meerdere telers stelden hun boomgaard open voor mensen om daar te kunnen tellen in het voorjaar. Vervolgens wordt dit najaar gekeken naar de kwaliteit van de appels. Op de "Fruittige Bijtjespagina" van Naturalis vind je alle uitleg over dit onderzoek. (DR)

vanaf 2 maart | 7 avonden Verdiepende training Groenwachter

"Groenwachters" opgericht door de BMF

Dit voorjaar heeft de Brabantse Milieu Federatie (BMF) 14 zogenaamde "groenwachters" opgeleid en daarna geïnstalleerd. Groenwachters zijn burger-experts voor de bescherming van bomen en groen in de stad en in het boerenland.

Excursie op casusplaats in Tilburg

De training bestond uit een intensief programma van vier theorieavonden en een praktijkstudie met een groepscausus. De theorieavonden behandelden de juridische bescherming op provinciaal, gemeentelijk en internationaal niveau, soortbescherming en bomen, de bossenstrategie en provinciale subsidies voor uitbreiding van bos en groen en handhaving van de wetgeving. Voor de casus werkten de deelnemers een aantal vragen uit over het kappen van bomen en wat daar tegen gedaan kan worden. Als afsluiting van hun studie werd de groep studenten op 20 juni rondgeleid door een ecooloog en een boomdeskundige van de gemeente Tilburg op het landgoed Vredelust-Heidepark, waar één van de behandelde casussen om draaide. ((DR))

Museumboot Schokker in Lith

Een "placcaet" uit 1609 meldt: Ancker-Kuylen, "wesende (een) seer schaelijcke manier van visschen waer mede veel jonge ende kleynen visch vermoort wort."

Toch is deze manier van vissen vooral in de periode tussen 1870 en 1950 een heel belangrijke vorm van vissen geweest

in de grote rivieren in Nederland. We praten over ankerkuilvisserij waarbij een kuil (net) aan de zijkant van de voor anker liggende boot is bevestigd en de vissen door de stroming in het net worden gedreven. In de genoemde periode waren vele families in Lith betrokken bij deze vorm van visserij. Want naast de visser, die lange dagen maakte op het water, waren er altijd nog nevenactiviteiten in de vorm van het onderhouden van de netten, maar ook de zorg dat de gevangen vis voor de handel werd aangeboden.

Eén van deze vissers was de opa van Joop van der Zanden die tot diep in de twintigste eeuw op de Maas heeft gevestigd. Maar halverwege de jaren vijftig van de vorige eeuw verdween de ankerkuilvisserij nagenoeg uit het beeld van de rivier. Overbevissing, vervuiling, maar ook de aanleg van vele stuwen in de rivier waren voor de trekvissen de ware bottleneck en daardoor was er geen droog brood meer te verdienen.

Maar het is altijd een droom van Joop geweest om dat stukje historische nostalgie een plaats te geven in de huidige tijd. Daarom kocht hij in 2011 een oude schokker waarmee in het Limburgse Linne nog lang

gevestigd is. De boot dateert uit het begin van de twintigste eeuw en is met behulp van vrienden en kennissen omgetoverd tot een museum met de uiterlijke kenmerken van een schokker waarmee de ankerkuilvisserij werd beoefend.

Sinds 2013 is de museumboot te bezichtigen. Bezoekers krijgen in de boot een indruk hoe in lang vervlogen tijden werd gevestigd en vaak ook met de hele familie werd geleefd. De geschiedenis van de visserij, de Maas en Lith worden tijdens een presentatie op de boot aan de bezoekers getoond. En daarna kan men heerlijk relaxed op het dek genieten van een 1,5 tot 2 uur durende boottocht waarbij langzaam het omringende landschap aan je voorbijtrekt en je door de gids wordt gewezen op enkele historische details die de omgeving rijk is. Want de Romeinen hebben volgens ons zich schuldig gemaakt aan de eerste bekende genocide door twee Germaanse stammen, die hier leefden, uit te roeien. Het is keurig beschreven in het commentarii rerum van Julius Caesar. Restanten van vermoedelijk één van de grootste tempels in het westelijke gedeelte van het Romeinse Rijk heeft gestaan op de plek waar nu de Lithse Ham ligt. Maar ook de Spanjaarden hebben zich niet onbetuigd gelaten door vanuit Fort Sint Andries te proberen de soldaten van prins Maurits in Ford Voorne weg te jagen tijdens de tachtigjarige oorlog. De vele vondsten bij de zand- en grindwinning aan de overzijde van de Maas bewijzen wel dat er heftig is gevochten.

We zijn nu 10 jaar in touw en even zag het er niet goed uit met de voortgang van 't Visje, maar met een nieuwe formule van Stichting Promotie dorp aan de Rivier lijkt de interesse opnieuw te zijn gewekt. Want bezoekers willen net iets meer dan alleen een presentatie gevolgd door een boottocht. Aan deze behoefte proberen we invulling te geven.

Op verzoek kan bijvoorbeeld een maaltijd op de boot worden geserveerd maar ook is het mogelijk om aan te leggen bij het restaurant aan de Lithse Ham om daar iets te nuttigen. Of wat dacht je van een combinatie van een vaartocht gevolgd door of voorafgegaan aan een wandeling door Lith onder leiding van een gids van de Heemkundekring, die heel wat weet te vertellen over de markante kerkpaden waarvan Lith er vele heeft. De ideeën zijn legio en zullen in de nabije toekomst verder worden uitgebreid waarbij de gedachte gaat naar een combinatie van een bezoek aan de museumboot met de Lithse molen, de bierbrouwerij of de eendenkooi. Onze website bevat alle informatie die nodig is om de verdere interesse te prikkelen en om eventueel een afspraak te maken voor dit unieke museum.

www.deschokker.nl

"Sterretjes op steen"

In de maandelijkse rubriek "Natuur op de Stoep" van "Nature today" van juni is het onderwerp het "gewoon muursterretje".

Vaak huisjes mos in buurt

Gewoon muursterretje is één van de gewone bladmossen in Nederland en een ware kolonist. Hij kan overal op groeien, maar staat meestal op steen. Het is een echte zoonanbidder, die heel wat droogte kan verdragen. De plantjes groeien in lage polletjes als groepen van sterretjes bij elkaar. Gewoon muursterretje heeft kleine, smalle blaadjes. Die hebben een tot bovenaan omgerolde rand en een glashaar aan de afgeronde top; die glashaar kan tot wel meer dan een derde keer zo lang zijn als het blaadje. Als het vochtig is zijn de blaadjes vlak en groen, maar bij droogte krullen de blaadjes in elkaar en verkleurt het mos van blauw naar grijs-groen. Op stenige en zonnige plekken is meestal ook zijn dubbelganger, het gewoon huisjes mos te vinden. (DR)

www.natuuropdestoep.nl

Bomen voor koeien

Vroeger stonden in bijna ieder weiland heggen, bosjes en grote bomen. Tegenwoordig zie je vaak alleen nog maar kale grasvlaktes, begrensd door prikkeldraad of sloten.

Plant één of meer bomen!!

Het vee staat tegenwoordig verschrikkelijk te puffen in de hete zon of zonder bescherming in striemende regen. Zeker in de maanden juni en juli maakten veel mensen zich zorgen over de koeien die in de brandende zon stonden. Maar er bestaat nog steeds de campagne "Bomen voor koeien", met als doel een kleurrijk en diervriendelijk landschap met luwteplaatsen, schaduwbomen, heggen, poelen en ecologisch beheerde slootranden. Het is een voortzetting van de actie die startte in mei 2000 op initiatief van Stichting wAarde, Vroege Vogels en Landschappen.NL.

Certificaat na donatie

Er zijn tot nu toe in totaal 129.797 bomen aangeplant. Door de klimaatveranderingen zullen er steeds vaker hete en droge zomers komen. Tijd dus voor nieuwe actie!! U kunt voor een bedrag van €10 één inheems boompje kopen, dat dan op een passende plaats in het landschap geplant wordt. U ontvangt voor uw donatie een certificaat en na het plantseizoen krijgt u een uitgebreid verslag over de boompjes die dankzij u zijn geplaatst. U kunt uw bestelling voor één of meerdere boompjes doorgeven aan Stichting wAarde. U ontvangt dan een bevestiging en een factuur. (DR)

factuur.info@waarde.nl

Bevlogen mensen langs de Maas

Afgelopen week was ik op pad met de mensen van de video-filmclub Oase uit Oss, www.deocluboase.nl, in de Hemelrijke Waard. We zijn al ruim een half jaar bezig, of eigenlijk zijn zij al heel wat maanden bezig, met opnames van de ontwikkelingen langs de Maas. Ik kom slechts af en toe opdraven om wat tekst en uitleg te geven over de plannen en de uitvoering. En vooral ook waarom het zo belangrijk is wat we doen voor de natuur. En iedere keer word ik heel blij van hun enthousiasme voor de natuur en de verwondering over kleurrijke planten of een kriebelig beestje. Daarnaast hebben we een enorme passie voor het filmen, het zijn allemaal mensen die zich vrijwillig inzetten om een verhaal te vertellen en andere mensen enthousiast te maken. Waarmee ze op hun manier ook weer een steentje bijdragen aan de natuur in hun eigen achtertuin. Daarmee verschilt deze club misschien niet eens zoveel van die van Landschapsbeheer Oss. Waar ook iedere week, al meer dan 25 jaar, vol enthousiasme de natuur een handje wordt geholpen.

Wie ook altijd enthousiast over de natuur is, was mijn leidinggevende Fons Mandigers, meer dan 29 jaar is hij hier actief geweest langs de Maas. Wellicht kennen sommigen van jullie hem nog wel, hij was mede betrokken bij de oprichting van jullie club. Hij is ook iemand die vol bevlogenheid voor natuur en onze mooie gebieden langs de Maas bezig is geweest. In het bijzonder de eendenkooi Macharen, want eendenkooien zijn echt zijn passie. Zijn bevlogenheid en kennis wist hij ook goed over te brengen bij de partijen waar hij mee samenwerkte. Bij zijn afscheid bedankte hij voor de inzet en betrokkenheid van de andere partijen die hij in zijn enthousiasme mee had gekregen in zijn plannen en missie om de Maas weer natuurlijker te maken. We gaan hem zeker missen, maar het is een hele troost om te weten dat er meer van dit soort bevlogen mensen rondlopen met een groen hart, zoals bij de filmclub Oase of Landschapsbeheer Oss.

IN GEUREN EN KLEUREN

BLOEMERIE 88

Zaltbommelseweg 18 / 5341 PD Oss / T 0412 636074 / E info@bloemerie88.nl

ONLINE BESTELLEN: WWW.BLOEMERIE88.NL

De Koornbeemd b.v.

Cultuur- en Civieltechnische werken

Langendonkweg 11b 5345 HR OSS

www.dekoornbeemd.nl

landwinkel®
Spierings

Van het land direct naar de klant!

Groenten, Fruit, Verse salades, Boeren zuivel,
Kaas, Vlees, IJs, Streekproducten en Geschenken

Onze openingstijden:

ma	gesloten
di t/m vr	10:00 - 18:00
za	9:00 - 17:00

Wist u dat de familie Spierings, naast het melkvee bedrijf en de sierviskwekerij, ook een Landwinkel heeft? Hier vindt u een ruim assortiment verse producten uit de regio, waaronder VanTosse streekproducten. Kom snel eens langs, wij helpen u graag!

Spierings Vis U vindt ons aan de Oijenseweg 284 in Oss, net buiten de Oijense Zij naast Spierings Vis.

Oijenseweg 284 - Oss - www.landwinkelspierings.nl

MUIFEL

BROUWERIJ

Zin in een Muifelproeverij?

Bezoek ons nieuwe proeflokaal op de Vikingenweg 5 in Oss.

Open op afspraak 06 - 4056 0581

www.muifelbrouwerij.nl

van Liempd
Tuin & Parkmachines

Weijen 77a 5388 HM Nistelrode
T. 0412- 61 10 04
E. info@vanliempdtuinenpark.nl

Tuin & Bosbouwmachines

Beregeningsmaterialen

Gereedschappen

Service & Reparatie

www.vanliempdtuinenpark.nl

DK

Nu ook op
DONDERDAG

**ZOTTE
ZATERDAG
EXTRA*
KORTING
OP DIESEL/BENZINE/LPG**

(*Op basis van de DK brandstof adviesprijs.
Deze korting vervangt de huidige korting)

Servicestation de Kock, Full-service tankstation aan de voorzijde.
Self-service aan de achterzijde. 10L getankt, 2 euro korting op een wasprogramma naar keuze.

HESCHEWEG 223 OSS

CHRISTIAN
chocolaterie patisserie

Bijzonder smaakvol!

Terwaenen 28
5341 DG Oss

[@ossetrotse](https://www.instagram.com/ossetrotse)
[f](https://www.facebook.com/ChristianChocolateriePatisserie) Christian Chocolaterie Patisserie

Werkgroep Landschapsbeheer Oss

Werkdagen en mededelingen

Werkschema 2023

Oktober

Zaterdag 7 (feestdag), vrijdag 13, woensdag 18, vrijdag 27

November

Zaterdag 4, vrijdag 10, woensdag 15, vrijdag 24

December

Zaterdag 2, vrijdag 8, woensdag 13, vrijdag 22

Nieuwjaarsbijeenkomst zaterdag 6 januari 2024!!

Werktijden

De werktijd op de werkdagen is van 9.00-12.30 uur. Werklocatie en verzamelplaats worden tijdig per mail bekend gemaakt. Ook langere werktijden en extra werkdagen worden per mail doorgegeven.

Telefoonnummers

Henk Smouter (algemeen/projectcoördinator) 06-54288252
Tonnie van Hooff (coördinator beheer) 06-37456820 (ook tijdens de werkdagen).

Klusjesochtend

Iedere dinsdag klusjesochtend op onze Landschapswerf aan de Tolstraat 3, 5342 NH Oss tussen 9.00-12.00 uur. Telefoon 0412-474322.

Dick 90 jaar!

Op 25 augustus jl. werd onze Dick 90 jaar! Daar moest op getoost worden!! Wegens Dick zijn gezondheid konden we niet groots uitpakken en gingen we daarom met een klein gezelschap waaronder Harry Peeters, Henk Smouter, Jan Oomen en ondergetekende even langs bij de jarige job!

Henk van den Oever was er al, hij is momenteel een grote steun voor Dick en wandelt regelmatig samen met Dick langs memorabele plekjes door Oss.

Met lovende woorden feliciteerde Harry Dick namens ons allemaal! Dick nam emotioneel de cadeaus in ontvangst: een prachtige bos bloemen en een vierdelige bundel met alle afgelopen 25 jaar verschenen nieuwsbrieven van Landschapsbeheer Oss.

Daarna werd de champagne ontkurkt en hieven we allen ons glas!

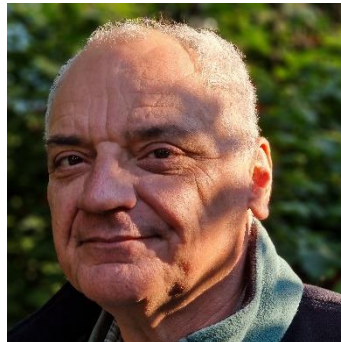
Dick en Rietje, bedankt voor jullie gastvrijheid en nog vele fijne en gezonde jaren samen!

Richard Ceelen

Mutaties Vrijwilligersgroep

We hebben de afgelopen maanden drie nieuwe vrijwilligers mogen begroeten en er zijn twee afgefallen:

- ✓ Anouk van Bree uit Oss, per 10 augustus
- ✓ Matthijs van Rooij uit Heesch, per 21 augustus
- ✓ Vincent Höppener uit Lith, per 28 augustus

Matthijs

Uitgeschreven werden:

- ✓ Janny IJsendoorn uit Oss, per 20 maart
- ✓ Luus Verheijen uit Oss, per 26 juni

Aantal vrijwilligers per 01-09-2023:

- ✓ Oss basisgroep en Landerij van Tosse e.o. 131
- ✓ Groep Kessel 25
- ✓ Groep Lithoijen 17
- ✓ Groep Maasdonk 27
- ✓ Groep Lith e.o. 15
- ✓ Groep Arboretum 42
- ✓ Geffen 212
- ✓ Groep vrijwilligers 27
- ✓ Arboretum overig: 27

Henk van den Oever

Noot redactie: bij het verschijnen van deze nieuwsbrief had de redactie slechts één foto ter beschikking.

Voorpagina van onze Nieuwsbrief, die op Dick zijn verjaardag 25 augustus jl. per post werd bezorgd met een speciale 90 cent postzegel op de enveloppe! Mooi werk van een vlijtige vrijwilliger met dit bijzondere ontwerp.

Opvolging gezocht

Het redactieteam zoekt nieuwe leden.

Hoewel de pen van Dick nooit opdroogt, moeten we toch aan een invulling gaan denken voor al die pagina's die Dick steeds weer van zeer informatieve teksten voorziet.

Het redactieteam zoekt (2 à 3) vrijwilligers om het team te komen versterken. Voel je er iets voor om deze zeer nuttige en waardevolle taak invulling te geven laat dan snel van je dan horen.

Tonnie van Hooff